

Дневникъ

(стенографски)

на

XV-то обикновено Народно събрание.

Втора редовна сесия.

XXVII заседание, четвъртъкъ, 7 мартъ 1913 г.

(Открито отъ подпрѣседателя г. Г. Згуревъ, въ 3 ч. слѣдъ пладне)

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Моля г. секретаря да прочете списъка на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретарь В. п. Николовъ: (Прочита списъка. Отсѣтствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Несторъ Абаджиевъ, Хафузъ Садъкъ Алиевъ, Иванъ Андрѣевъ, Хасанъ-бей Апти-беевъ, Петъръ Бабаджановъ, Цанко Бакаловъ, Димитъръ х. Баневъ, Марко Бошковъ, Димитъръ Бръчковъ, Пантелей Бурмовъ, Ангелъ Вачовъ, Велчо Велчевъ, Желю Влашки, д-ръ Никола Георгиевъ, Лазаръ Георгиевъ, Стефанъ Георгиевъ, Витанъ Герасимовъ, Георги Губидѣликовъ, Стефанъ Гъбовъ, Никола Давидовъ, Мурадъ-бей Джевдедовъ, Георги Джевизовъ, Георги Диневъ, Добри Добревъ, Иванъ Дочевъ, Димитъръ Драгиевъ, Иванъ Еневъ, д-ръ Асѣнъ Златевъ, Георги Икономовъ, Димитъръ Икономовъ, Стефанъ Икономовъ, Константинъ Илиевъ, Йовчо Киревъ, Петко Кировъ, Петъръ Козловъ, Григоръ х. Константиновъ, Никола Константиновъ, д-ръ Тодоръ Кръстевъ, Герго Лаковъ, Тодоръ Лунгаловъ, Димо Марковъ, Исмаилъ х. Махмудовъ, Мехмедали Герей Месудовъ, Цани Миховъ, Димитъръ Мицайковъ, Иванъ Младеновъ, Димитъръ Нарлиевъ, Никола Начевъ, Теню Начевъ, Георги Недковъ, Ахмедъ-бей х. Неджибъ-беевъ, Киро Пановъ, Петъръ Паланчевъ, Иванъ Петровъ, Иванъ Пецовъ, Стефанъ Пипевъ, д-ръ Константинъ Помяновъ, Тошо Поповъ, Тодоръ Пчеларовъ, Василъ Радоевъ, Петко Разсукановъ, Спиридонъ Рачевъ, Стоянъ Русевъ, Юрданъ Русевъ, Стефанъ Савовъ, Илия Стаматовъ, Василъ Стаменовъ, Ради Станоевъ, Петъръ Станчевъ, Михаилъ Такевъ, Иванъ Талевъ, Ганчо Торомановъ, Апостолъ Урумовъ, Христо Хаджиевъ, Воянъ Ханджиевъ, Мехмедъ х. Хасановъ, Илия Цвѣтковъ, Гаврийлъ Цопковъ, Дечко Ченгелиевъ, Тодоръ Чочевъ, Алексн Щеревъ и Юмеръ Юсуфовъ)

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: (Звъни) Отсѣтствуватъ 82 души; има, слѣдователно, нужното число народни прѣдставители, за да може да се състои засѣданието.

Прѣди да пристѣпимъ къмъ дневния редъ имамъ да съобща на Народното събрание, че прѣдседателството е разрѣшило отпускъ на слѣдующитѣ г. г. народни прѣдставители: на сливенския Константинъ Илиевъ — 3 дена, на русенския Хафузъ Садъкъ Алиевъ — 10 дена, на добришкия Стефанъ Поповъ — 8 дена, на луковитския Георги Илиевъ — 2 дена, на старозагорския Йовчо Киревъ — 3 дена, на видинския Илия Цвѣтковъ — 10 дена, на берковския Иванъ Кацаровъ — 5 дена, на поповския Христо Хаджиевъ — 4 дена, на старозагорския Георги Шиваровъ — 5 дена, на юстендилския Минко Михайловъ — 3 дена, на дунишкия Величко Кознички — 1 день, на борисовградския Марко Бошковъ — 3 дена, на юстендилския Василъ п. Николовъ — 5 дена, на дунишкия Димитъръ Радевъ — 6 дена.

Освѣнъ това поискани сѣт отпускъ, за които трѣбва да се произнесе Народното събрание.

Карнобатскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Василъ Радоевъ иска 5 дена отпускъ. Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ да се разрѣши на г. Радоева 5 дена отпускъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Новозагорскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Иванъ Таневъ иска 6 дена отпускъ. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които сѣт съгласни да се разрѣши на г. Танева 6 дена отпускъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Видинскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Григоръ х. Константиновъ иска 10 дена отпускъ. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които сѣт съгласни да се разрѣши на г. Константинова 10 дена отпускъ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Въленският народен прѣдставител г. Георги Губидѣликовъ иска 10 дена отпускъ. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които сж съгласни да се разрѣши на г. Губидѣликова 10 дена отпускъ, да си вдигнатъ рѣката. (Болшинство) Събранието приема.

Габровският народен прѣдставител г. Иванъ Цецовъ и бѣлослатинският г. д-ръ Константинъ Помяновъ искатъ безсроченъ отпускъ. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които сж съгласни да се разрѣши на г. г. Цецова и д-ръ Помянова безсроченъ отпускъ, да си вдигнатъ рѣката. (Болшинство) Събранието приема.

Харманлийският народен прѣдставител г. Апостолъ Урумовъ иска 10 дена отпускъ. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които сж съгласни да се разрѣши на г. Урумова 10 дена отпускъ, да си вдигнатъ рѣката. (Болшинство) Събранието приема.

Бургазкият народен прѣдставител г. Иванъ Поповъ иска 12 дена отпускъ. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които сж съгласни да се разрѣши на г. Попова 12-дневенъ отпускъ, да си вдигнатъ рѣката. (Болшинство) Събранието приема.

Търновският народен прѣдставител г. Димитъръ Драгиевъ иска 8 дена отпускъ. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които сж съгласни да се разрѣши 8-дневенъ отпускъ на г. Драгиева, да си вдигнатъ рѣката. (Болшинство) Събранието приема.

Татарпазарджишкият народен прѣдставител г. Михаилъ Такевъ иска 10 дена отпускъ. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които сж съгласни да се разрѣши 10-дневенъ отпускъ на г. Такева, да си вдигнатъ рѣката. (Болшинство) Събранието приема.

Обобщавамъ на г. г. народнитѣ прѣдставители, че отъ Министерството на вътрѣшнитѣ работи е постѣпилъ законопроектъ за разрѣшение на Ново-загорската градска община да сключи отъ Българската народна банка заемъ отъ 30.000 л.

Я. Сакжзовъ: Г. прѣседателю! Азъ съмъ отправилъ едно питане до г. военния министъръ; той нѣколко дена става не се явява тукъ.

Прѣседателствующъ Г. Згуревъ: Има постѣпили законопроекти, г. Сакжзовъ, и трѣбва по-натрѣдъ тѣхъ да съобщя.

Я. Сакжзовъ: Не се чува достатъчно. Азъ напомнимъ да не би да прѣскочимъ питанята.

Прѣседателствующъ Г. Згуревъ: Отъ същото министерство е постѣпилъ законопроектъ за разрѣшение на Баташката община да сключи отъ Българската земеделска банка заемъ отъ 20.000 л.

Отъ същото министерство е постѣпилъ законопроектъ за разрѣшение на Старозагорската градска община да сключи отъ Българската народна банка заемъ отъ 100.000 л.

Тѣзи законопроекти ще се раздадатъ на г. г. народнитѣ прѣдставители и ще се турятъ на дневенъ редъ.

Слѣдъ това отъ Министерството на финанситѣ е постѣпило прѣдложение за одобрение I-то постановление на Министерския съвѣтъ, взето въ засѣданieto му отъ 6 февруарий 1913 г., протоколъ № 29, и II-то му постановление, взето въ засѣданieto му отъ 15 февруарий 1913 г., протоколъ № 37.

Това прѣдложение ще се раздаде на г. г. народнитѣ прѣдставители и ще се тури на дневенъ редъ.

Постѣпило е едно законодателно прѣдложение за прибавяне забѣлѣжка къмъ чл. 13 отъ закона за окръжнитѣ съвѣти. Това прѣдложение е подписано

отъ нужното число народни прѣдставители; ще се напечата, ще се раздаде на г. г. народнитѣ прѣдставители и ще се постави на дневенъ редъ.

Освѣтъ това постѣпили сж нѣколко питання. Първото е отъ харманлийския народен прѣдставител г. Иванъ Минчевъ до г. министра на войната съ слѣдующето съдържание: (Чете)

„Признато е, че много допринесе и подофицерството въ нашата армия въ успѣха на освободителната война, обаче тѣхнитѣ заплати сж скромни, като лишени и отъ дневни, и че както за всички, тъй и за тѣхъ е скѣпъ животътъ; още повече, слѣдъ свършване на войната, се отваря широко поле за работа и, като не добръ възнаградени, не всички способни ще желаетъ да останатъ и постѣпятъ да служатъ въ армията, която има занаятрѣдъ нужда отъ подбрано и способно подофицерство, за това, питамъ:

„1. Възнамѣрявате ли, г. министре, да имъ се плати за прѣзъ врѣме на войната по-голямъ дневни?

„2. Да се увеличатъ заплатитѣ на свѣрхсрочнитѣ подофицери въ армията занаятрѣдъ поне съ 10 л. мѣсечно, и

„3. Занаятрѣдъ получаваниятъ отъ тѣхъ порционъ да се прибави като заплатата и да се правятъ отъ него одрѣжки за пенсия, та единъ денъ да се радватъ на по-добъръ плащана пенсия“.

Това питане ще се изпрати на г. министра на войната, за да отговори въ едно отъ слѣдующитѣ засѣдания.

Има постѣпило питане отъ търновския народен прѣдставител г. Христо Паневъ пакъ до г. министра на войната. То има слѣдното съдържание: (Чете)

„По силата на едно окръжно разпореждане за прѣтено е на всички мѣже отъ 21—45-годишна възраст включително, които по разни причини сж освободени отъ военна служба, да излизатъ вънъ отъ границитѣ на държавата. Но понеже на много мѣста, а особено въ Търновския окръгъ, населението се занимава повечето съ прадинарство въ Русия, Австрия, Румѣния и другадѣ, кждѣто е вложило всичкитѣ си капиталы и състояние и ако се продължи това запрѣщение, то ще бѣде съвършено разорено икономически, то не намира ли за своеврѣменно и възможно г. министърътъ на войната самъ или да прѣдложи на Министерския съвѣтъ да се занимае съ този въпросъ и се разрѣши на тия отъ горѣпоменатата категория, които сж освободени отъ военна служба и не сж поставени на никаква работа въ никаква комисионна или другадѣ, да заминатъ задъ граница, макаръ и съ гаранции на своитѣ или на близкитѣ, на градинитѣ си и продължатъ работата, та да се избѣгнатъ поне отчасти огромнитѣ инакъ загуби, които ще постигнатъ населението“.

И това питане ще се прѣдаде на г. министра на войната, за да отговори въ едно отъ слѣдующитѣ засѣдания.

Трето питане, до г. министра на финанситѣ отъ старозагорския народен прѣдставител г. Георги Шиваровъ. Съдържанието му е слѣдното: (Чете)

„1. Знае ли г. министърътъ, че съ обявяването на мобилизацията взетитѣ волове и коне сж оцѣнени много по-рамо на цѣни, които далечъ не отговарятъ поне на половината отъ дѣйствителнитѣ пазарни цѣни, и не мисли ли г. министърътъ да направи нареждане за охрана интереситѣ на една голѣма частъ български граждани?

„2. Знае ли г. министърътъ, че стопанитѣ на много отъ реквизиранитѣ волове и коне, изкарвани на публична продажъ, желаятъ да си ги взематъ обратно и не намира ли г. министърътъ, че при обявяването на търга ще трѣбва да се съобщава и на стопанитѣ, и ако тѣ се отказатъ, само тогава да се продаватъ, и

„3. Най-сетнѣ знае ли г. министерътъ, че има много оплаквания отъ замледѣлци-скотовѣдци противъ редица своеволия, вършени отъ самитѣ чиновници въ тържнитѣ комисии, и какви мѣрки мисли да вземе за прѣмахването на тѣзи комписийски пазарлъци, които и увѣждатъ хазната и не даватъ възможностъ на селянитѣ да купятъ добитѣкъ“.

Това питане ще се съобщи на г. министра, за да отговори.

Има и друго питане отъ софийския народенъ прѣдставителъ г. Янко Сакъзовъ до г. министра на вътрѣшнитѣ работи, съ слѣдното съдържание: (Чете)

„Защо не се издаватъ паспорти на праждани не взети въ войската и работящи въ странство като праждари?“

На това питане г. министерътъ на вътрѣшнитѣ работи желае ли да отговори сега или ще отговори въ идущето засѣдание?

Министеръ А. Людскановъ: Ще отговоря въ идущето засѣдание.

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Има нѣкои питання, на които г. г. министритѣ дължатъ отговоръ. Кой отъ г. г. министритѣ желае да отговори на отправенитѣ къмъ него питання?

Министеръ Т. Теодоровъ: Азъ искамъ да отговоря.

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Има думата г. министерътъ на финанситѣ.

Министеръ Т. Теодоровъ: Г. г. народни прѣдставители! Отправено ми е питане отъ народния прѣдставителъ г. Михаилъ Георгиевъ, но сега не го виждамъ тукъ, и затова мисля, че ще бѣде по-добрѣ да оставя отговора си за едно отъ слѣдующитѣ засѣдания, когато той ще бѣде тукъ.

Имамъ направено питане отъ видинския народенъ прѣдставителъ г. Георги Добриновичъ съ слѣдното съдържание: (Чете)

„1. Известно ли е, че бирницитѣ при събирането държавнитѣ данъци за миналата 1912 г. върху частта, която е трѣбвало да се плати до 1 декемврий сѣщата година, чл. 16 отъ закона за събиране на прѣжитѣ данъци, но неплатени по причина, че данѣкоплатецътъ слѣдъ мобилизацията си е намиралъ или се намира подъ знамената или на друга работа, взематъ за закъсняването глобата прѣдвидена въ чл. 19 отъ сѣщия законъ?“

„2. Не намира ли за необходимо и справедливо да внесе законопроектъ въ Народното събрание, съ който да се освободятъ данѣкоплатцитѣ отъ глобитѣ за данѣка — частта, която е трѣбвало да платятъ до 1 декемврий 1912 г. отъ сѣщата година, сѣщо и за частта, която трѣбва да се заплати до 1 май тази година, и събранитѣ глоби за сѣщия данѣкъ да се повърнатъ на данѣкоплатцитѣ прѣдъ видъ на неспрѣодолимитѣ обстоятелства — войната — въ които сѣ поставени данѣкоплатцитѣ?“

По първия пунктъ на питането, че сѣ били глобени данѣкоплатцитѣ, които се намѣрватъ подъ знамената, отговарямъ, че законопроектъ въ смисълъ да се освободятъ отъ глоба за просрочване въ плащане на данѣцитѣ всички лица, които се намиратъ подъ знамената прѣзъ врѣме на войната, ще бѣде внесенъ още тая сесия, тѣзи дни; той е приготвенъ и сега се печата. Не само че ще се освободятъ тѣзи лица отъ глоба за просрочване изплащането на данѣцитѣ, но ще се освободятъ и отъ плащане на военния данѣкъ — обикновения, защото отъ двойния данѣкъ тѣ се освобождаватъ и безъ това — а така сѣщо ще се освободятъ и отъ данѣкъ заетие прѣзъ

врѣмето за второто полугодие на миналата година — макаръ че мобилизацията започна отъ м. септемврий, но тѣ ще бѣдатъ освободени за цѣлото второ полугодие на миналата година — и за първото полугодие на тази година. Както имамъ случай и другъ пътъ да забѣлѣжа, такъвъ законопроектъ се приготвява. Слѣдователно, г. Добриновичъ въ тая точка ще бѣде напълно удовлетворенъ и даже нѣщо повече, защото законопроектътъ ще отиде много по-нататѣкъ, отколкото желае запитвачътъ.

Колкото се касае до втората точка, въ която изглежда като че запитвачътъ г. Добриновичъ иска да освободи отъ плащане на глоби и тия, които не сѣ подъ знамената, а сѣ били тукъ, това не мога да приема.

Г. Добриновичъ: Не.

Министеръ Т. Теодоровъ: Тогазъ, ние се разбираме.

Г. Добриновичъ: Азъ разбирамъ само тия, които сѣ били на нестроеви служби.

Министеръ Т. Теодоровъ: На питането на г. Шиварова бихъ отговорилъ сега и за тази цѣль го вземахъ, но, понеже е въ свѣрка и по сѣщия прѣдметъ, по който пита и г. Михаилъ Георгиевъ и понеже имамъ г. Георгиева, ще моля разрѣшението на Народното събрание да се отложи и то за слѣдующето засѣдание, когато бѣдатъ и двамата тукъ, за да имъ отговоря какво мисли правителството да направя по този прѣдметъ.

Г. Шиваровъ: Съгласенъ съмъ.

В. Кознички: На моето питане кога ще отговорите?

Министеръ Т. Теодоровъ: На Вашето питане ще отговоря утрѣ.

Нѣкои отъ прѣдставителитѣ: Г. Михаилъ Георгиевъ е тукъ.

М. Георгиевъ: Сега дойдохъ.

Министеръ Т. Теодоровъ: На питането на г. Георгиева ще отговоря, понеже е дошълъ.

Софийскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Георгиевъ пита: (Чете)

„За нуждитѣ на армията се реквизирахъ и още продължаватъ да се реквизиратъ коне, впрегатни волове, кола и пр. Селскитѣ реквизиционни комисии въ духа на правилника още на врѣмето си оцѣниха, както всички реквизиционни прѣдмети, така и горѣказанитѣ, и издадоха надлежнитѣ квитанции. Въ послѣдно врѣме Министерството на финанситѣ разпорежи, да се взиматъ обратно отъ държателитѣ квитанциитѣ за оцѣнитѣ на конетѣ и впрегатния добитѣкъ, защото цѣли били да бѣдатъ замѣнени съ други квитанции съ измѣнени, намалени оцѣнки. На нѣкои мѣста послѣдваха вече нови оцѣнки и тѣ чувствително нахърпватъ интереситѣ на селянитѣ“. Тѣй напр., цитира се тукъ единъ примѣръ отъ Радомирско, дѣто били оцѣнени волове и кола за 700 л., а сега ги оцѣняватъ за 300 л., и по този начинъ стопанинътъ губи 400 л.: (Чете) „Понеже смѣтамъ, че министерството въ разпорежданята си има прѣдъ видъ не само интереситѣ на хазната, които прѣдимо трѣба да пази, но и ония на населението, което не трѣбва да бѣде чувствително ошетенъ и поставено въ положение да понесе всичко, каквото му се наложи, питамъ г. министра:

„1. Кои сж причинитѣ да се искаатъ обратно отъ населението квитанциитѣ по оцѣнитѣ на конетѣ и впрегатния добитѣкъ и замѣняватъ съ нови?“

„2. Кой и по какъвъ начинъ ще постави новитѣ оцѣнки, когато добитѣтъ не е вече налице, или ако го има, той не е вече въ това положение, въ каквото е билъ, когато е реквизиранъ?“

„3. За да се запазятъ, както интереситѣ на хазната, така и ония на населението, не намира ли г. министърътъ за приемливо да нареди, щото новитѣ оцѣнки да се поставятъ отъ комисии, въ състава на които да влизатъ освѣнъ прѣдставители на министерството и такива на населението въ лицето на мѣстната общинска властъ или почтени селяни, избрани отъ общинския съвѣтъ и компетентни да поставятъ оцѣнки за добитѣкъ, които вече знаятъ?“

Отговарямъ: Министерството на финанситѣ е разпоредило да стане една провѣрка на квитанциитѣ, които сж били издадени не само за реквизирания добитѣкъ, кола и тпр., но и за реквизирането на всички други прѣдмети, защото има свѣдѣния, че на много мѣста сж били издадени нередовни квитанции отъ некомпетентни лица, и ако се остави това положение на мѣстата, да измине още нѣколко врѣме, тогава ще бѣде много мъчно да се узнае колъ квитанция е редовна и коя не, кой дѣйствително е далъ прѣдмети и кой не. Има цѣлъ редъ разписки, издадени отъ общинските кметове, когато, по правилника за реквизицията, такива квитанции трѣбва да издаватъ реквизиционнитѣ комисии, а не общинските кметове, които сж длъжни да прѣдставятъ прѣдметитѣ тамъ и да взематъ редовни квитанции за това, което всѣки е трѣбало да стане реквизицията отначало, въ първитѣ 2—3 дена на мобилизацията, изисква строга и обстоятелствена провѣрка; тази провѣрка се налага да стане, колкото се може по-скоро и Министерството на финанситѣ е разпоредило да стане.

Какъ ще стане? Първата мѣрка е да задѣлимъ всички, които иматъ квитанции, редовни или нередовни, бѣли или черни, нумерирани или ненумерирани, издадени отъ реквизиционнитѣ комисии или отъ кметовѣтъ, да ги прѣдставятъ на финансовитѣ началници до края на миналата година, за да можемъ, поне до 31 декемврий, да видимъ какво нѣщо има въ рѣцѣтъ на хората, за каква сума има издадени квитанции, отъ какво естество, цѣтъ и форма, и второ, да можемъ да спремъ издаването отъ сѣщитѣ кочани на летящи квитанции, защото безъ това можемъ да отидемъ до голѣми злоупотребления и да компрометираме стойността на истинскитѣ, редовно издадени квитанции. Заповѣдахъ всички кочани да се прибератъ и да не се издаватъ отъ тѣхъ други квитанции, докато не се прѣгледатъ, провѣрятъ и отбѣлжватъ, а за въ бѣдѣще разпоредихъ да се дадатъ нови кочани.

Но това не бѣше достатъчно, имаше нужда самитѣ събрани така квитанции да се провѣрятъ, защото въ Министерството на финанситѣ, въ Министерството на войната и въ обществото достигаха свѣдѣния за голѣми нередовности, и нека отбѣлжа отсега, че нередовноститѣ, въ голѣмата си частъ, сж противъ хазната, а не противъ интереситѣ на частнитѣ лица, защото всѣко частно лице, което е оцѣтено, има повече или по-малка възможностъ да се погрижи за своитѣ интереси и да ги защити; то ще отиде да вземе, ако не нумерована — бѣла квитанция, но хазната, която трѣбва да се бори съ тол-

кова много кредитори по реквизиция и нѣма нужнитѣ органи — защото всички чиновници на Финансовото министерство бѣха взети въ войската и тѣхното назначение не е специално това, да се бранятъ противъ раздавачитѣ на квитанции за реквизицията, а иматъ друга специална задача и обязаность — не може да се отбрани противъ злоупотребленията. Трѣбваше да се провѣрятъ квитанциитѣ и отъ тази гледна точка, да не би да се оцѣтатъ интереситѣ на хазната, като се издаватъ квитанции за неспрѣдани прѣдмети, или като се оцѣнятъ прѣдметитѣ не по дѣйствителната имъ стойность, както и да се снабдятъ хората, които нѣматъ квитанции, или иматъ нередовни, съ редовни. Тази прѣдварителна работа бѣ нужна да стане, колкото се може по-скоро, защото, когато се бихме снабдили съ нужнитѣ срѣдства за изплащане квитанциитѣ, трѣбва да имаме събрано и установено какво дължимъ и кому, за да може да се почне едно редовно изплащане. Ето защо Министерството на финанситѣ нареди провѣрката да става не само отъ финансовитѣ органи, както мисли запитвачътъ г. Георгиевъ, които се прижатъ само за интереситѣ на фиска, а не и за интереситѣ на данъкоплатцитѣ, даващи реквизицията, но да се направя една справедлива и добросъвестна провѣрка; тѣзи комисии се състоятъ въ селата отъ бирника — а за обществения елементъ, понеже г. запитвачътъ иска такъвъ — отъ селския учителъ и отъ свещеника, които, очевидно, не сж органи на фиска, и въдобавѣкъ да вършатъ провѣрката въ присѣствіето на кмета. Значи, е прѣдставена и общинската властъ и обществената, а финансовиятъ елементъ е само една четвъртъ отъ всичко. Това показва, че провѣрката става не съ цѣлъ да се онеправдаватъ хората — Финансовото министерство по никои начинъ не желае това, и счита, че е прѣпъно да се взематъ прѣдметитѣ на хората безъ пари — а да се установи самата истина, да не се спекулира съ интереситѣ на хазната.

Ето това е направило Финансовото министерство. А че то е имало право да пристѣпнъ къмъ тая провѣрка, това се вижда отъ второто питане, което днесъ постѣпи отъ народния прѣдставителъ г. Шиваровъ, който въ първата точка на своето питане казва: (Чете) „Знае ли г. министърътъ на финанситѣ, че съ обявяване на мобилизацията взетитѣ волове и коне сж оцѣнени много по-рано на цѣни, които далечъ не отговарятъ...“

Г. Шиваровъ: По-долу.

Министъръ Т. Теодоровъ: По-долу ли искате да кажете? — „... поне на половината отъ дѣйствителнитѣ пазарни цѣни и не мисли ли г. министърътъ да направи нареждане за охрана интереситѣ на една голѣма частъ отъ българскитѣ пазари?“ Азъ разбрахъ, че на много по-високи цѣни сж оцѣнени по-рано, които цѣни днесъ не отговарятъ на пазарнитѣ. Щомъ искате да кажете, че по-рано, прѣди да се взематъ, сж оцѣнени на по-низки цѣни, то е другъ въпросъ. Ще има такива случаи — не се съмнѣвамъ. Има случаи, дѣто по-рано сж оцѣнени добитѣцитѣ на хора, да кажемъ по 100 л., а въ врѣме на вземането имъ струватъ по 150 л. — г. Шиваровъ това твърди — но азъ знамъ, че има много повече случаи, дѣто сж били оцѣнявани волове по-рано по 300 л., а по врѣме на събирането имъ притежателитѣ имъ се охитрили и не сж дали ония волове, които сж били по-рано описани и оцѣнени, а сж поставили други, които не струватъ нито половината. Азъ знамъ, че вслѣдствие на такива машинации съ конетѣ, ние получихме въ софийската окръжна реквизиционна комисия кончета, вмѣсто коне, за артилерията, които се изхлузваха изъ хомутитѣ. (Омѣхъ)

Тъ казватъ: конятъ, който сте го описали, е този, а въ ежикостъ не е; оня, който е описанъ, е скритъ нѣйдѣ или продаденъ. Има и едноно, има и другото. Това е фактъ, и мога да ви кажа, че цѣлѣ артилерийски полкъ не можа да трѣгне, закъснѣ, само затуй, защото реквизиранитѣ коне, които бѣха описани за артилерията, не можаха да се впрегнатъ, изхлузваха се, както ви казахъ, и трѣбваше да търсимъ други коне. Тѣй че, има и такива работи, но кой ги е направилъ — трѣбва да се провѣри. Ето това е една отъ причинитѣ да стане провѣрката. Тия комисии ще провѣрятъ това.

Сега г. Георгиевъ пита: „Какъ е възможно да се направи провѣрка, когато воловетѣ и колата ги нѣма налице?“ Азъ отговарямъ съ въпроса на г. Шиварова: какъ може да се провѣри, че конетѣ, които сж били оцѣнени по-напрѣдъ на известна цѣна, тая цѣна е била половината отъ туй, което струватъ по-подирѣ, като нѣма дѣря нито отъ конетѣ нито отъ воловетѣ? — съ една провѣрка, която ще стане въ границитѣ на възможността. Понеже провѣрката ще става отъ селския учителъ, отъ селския свещеникъ, отъ кмета и бирника, вѣроятно, като става такава една по-обстоятелствена провѣрка, ще се разчуе изъ селото на кого воловетѣ и конетѣ се прѣоцѣняватъ, ще може да се разпитатъ хора и свидѣтели, и тогача ще можемъ да намѣримъ една оцѣнка малко по-справедлива, отколкото онази, която имаме сега. Тамъ, дѣто оцѣнката е вѣрна, ще се утвърди, дѣто е била по-долу ще се повиши. Провѣрка не става само за да се намали цѣната — такава заповѣдъ нѣма — а да се установи дѣйствителността на издаденитѣ разписки и справедливостта на поставенитѣ оцѣнки; тѣй че комиситѣ иматъ право да увеличатъ или намалятъ оцѣнката. И ще се съгласите, че друго срѣдство отъ това, къмъ което ние прибѣгваме, което сме заповѣдали, нѣмаме, за да туримъ въ тази работа единъ редъ. Нека се надѣваме, че назначенитѣ чиновници, учителитѣ, свещеницитѣ и кметоветѣ ще дадатъ най-добросъвестно своето съдѣйствиѣ въ тази работа и тя ще се поправи дотолкова, доколкото всѣка човѣшка работа може да бѣде безпогрѣшна.

Това е отговорътъ по питанята на г. Георгиева и на г. Шиварова относително първата точка.

Въ втората точка г. Шиваровъ казва: (Чете) „Знае ли г. министърътъ, че стопанитѣ на много отъ реквизиранитѣ волове и коне, изкарвани на публична продажъ, желаятъ да си ги взематъ обратно, и не намира ли г. министърътъ, че при обявяването на търга ще трѣбва да се съобщи и на ступанитѣ, и ако тѣ се откажатъ само тогава да се продаватъ?“ Нищо по-цѣлесъобразно отъ това.

Д. Петновъ: Туй е прѣдвидено и въ закона.

Министъръ Т. Теодоровъ: Струва ми се, че имамъ единъ или два случая тъкмо отъ Стара-Загора, дѣто заявиха хората такава нѣщо и, струва ми се, че ги удовлетворихме. И сега пакъ заявявамъ, че ако, като се продава на търгъ реквизиранъ добитѣкъ, волове коне, каквото ще да е, се случи да бждатъ продавани тъкмо тамъ, дѣто сж били реквизирани и може да се установи, че този добитѣкъ е на еди-кого си, азъ ще бжда най-доволенъ и първиятъ, който ще кажа да се повърне добитѣкътъ на човѣка, защото ще коштува най-малко на хазната и ще улесни по-скоро производството, защото собственикътъ ще го вземе наврѣме и ще го използва въ работа, когато ако се продава на публиченъ търгъ, може да го вземе другъ, който ще го гои или ще му одере кожата.

Ползувамъ се отъ питането на г. Шиварова, да декларирамъ въ почтаемото Народно събрание, че всички лица, които биха имали възможностъ да си познаятъ добитѣка, когато бжде освободенъ отъ рек-

визицията — сега засега нѣма такава голѣмо количество освободенъ добитѣкъ, но по-нататѣкъ ще има — съ голѣмо удоволствие, съ пълна готовностъ поне Финансовото министерство, което сега се натовари съ ликвидацията на реквизицията, вмѣсто Военното министерство — съ едно измѣнение на правилника и съ съгласието на Военното министерство — Министерскиятъ съветъ даде това на Финансовото министерство, ще даде добитѣка, като въ добавѣкъ ще плати нѣщо за използването на този добитѣкъ въ работа, а нѣма да се ограничи само съ повръщането му на хората. Но съгласете се, че рѣдко ще бждатъ случаитѣ, дѣто ще можемъ да повърнемъ добитѣка на самитѣ мѣста, отдѣто е взетъ и дѣто ще могатъ хората да го познаятъ, защото иначе има се опасностъ, че оня, който е далъ добитѣкъ за 100 л. да помѣкне биволи за 300 или 500 л. — ще има такива хора — но когато не бжде установено, че добитѣкътъ е на тога лице, не ще може да му се даде.

Въ третата точка г. Шиваровъ пита: (Чете) „Най-сетнѣ знае ли г. министърътъ, че има много оплаквания отъ земледѣлци-скотовѣдци противъ редица своеволия, вършени отъ самитѣ чиновници въ тържнитѣ комисии и какви мѣрки мисли да вземе?“ За вършене своеволия въ тържнитѣ комисии не ми е известно, защото търговетѣ, които вършатъ тържнитѣ комисии се утвърдяватъ, когато цѣната е по-малка отъ 2.000 л., отъ окръжния управителъ, а когато е за повече, отъ Министерството на финанситѣ, и азъ самъ прибѣгвамъ, вѣтъ отъ чиновницитѣ, които правятъ това, какви цѣни сж се получили и какво е мнѣнието на тържната комисия, и никога не съмъ утвърдявалъ никой търгъ противъ мнѣнието на тържната комисия. Случвало се е, обаче, да повторя и потрѣта търга, въпрѣки нейното мнѣние, когато съмъ се съмнѣвалъ, че добитѣкътъ се е продавалъ за безцѣнѣкъ.

Но друго нѣщо менъ ми е известно. Известно ми е, че голѣмо количество отъ безстопанския добитѣкъ, който се е продавалъ, и въ особености кожнитѣ, които сж събирани отъ изклания за нуждитѣ на войската добитѣкъ, сж отивали за безцѣнѣкъ. Но тѣ отиватъ за безцѣнѣкъ не затуй, че комисията прави нѣкои нерешителности, но защото докарватъ 1.000 овце и кози на едно мѣсто, кждѣто нѣма съ каквото да ги храниш и трѣбва часъ по-скоро да ги продадешъ, защото, докато се изпълнятъ формалноститѣ на търга, измиратъ отъ гладъ, и ако не ги продадешъ по-по-защо, добитѣкътъ ще измре съвършено и хазната ще изгуби, когато наопаки, макаръ да го продадешъ по евтина цѣна, ще остане все таки въ рѣцѣтъ на селянина, купувача или търговеца една жива стока, която прѣдставлява стойностъ и сила на държавата. Въ такъвъ случай съмъ се принуждавалъ, въпрѣки това, че добитѣкътъ е много евтинъ, че не сж се явили много наддавачи, но защото нѣма фуражъ, за да не го изморимъ, да утвърждавамъ търга. Сжщо така има случаи да съмъ утвърждавалъ търгове за кожи по необикновено низки цѣни; по това е ставало, първо, въ случай че се продаватъ на военния театъръ и нѣма кой да конкурира, и второ, че отъ държането, напр., непосоленни кожи или не добръ съхранени се развалятъ; въ такива случаи ние сме продавали волски и конски кожи по 1—2 л., защото като направимъ единъ търгъ и втори и като ти рапортиратъ, че се развалятъ, продаватъ ги и за левъ. Това пѣщо се случва и то е много за съжаление, но какво да правимъ, когато болшинството отъ нашитѣ граждани и много чиновници, и общественитѣ дѣатели не хаятъ — когато се касае за защита интереситѣ на общото, на държавата всѣки гледа прѣвъ прѣсти и счита за унижение да вземе една кожа на хазната да я на-соли. Отъ това страда не хазната, а общото благосъстояние на държавата, общото нейно богатство. Трѣбва да се минатъ още години, докато нашитѣ

граждани привикнатъ да гледатъ на общото нѣщо като на свое и, когато не имъ коства особено, да гуждатъ малко старание да го запазятъ.

Това е, което имахъ да кажа по второто питане на г. Шиварова.

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Има думата старозагорскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Георги Шиваровъ.

Г. Шиваровъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ съмъ длъженъ прѣди всичко да поблагодаря на г. министра на финанситъ, дѣто веднага съ депозиране на питането ми бѣ готовъ да отговори. Виждамъ, че г. министърътъ на финанситъ дава нужната цѣна на съдържанието на туй питане, което въ дѣйствителностъ има голѣма цѣнность. Азъ още въ началото на сесията бѣхъ отправилъ едно питане къмъ г. военния министъръ досежно послѣдната частъ на туй питане, но той не ми отговори. За да направя туй питане ми послужиха оплакванията, подадени отъ страна на маса мои избиратели отъ Старозагорския окръгъ, оплаквания най-основателни.

Нѣма да се съглася съ г. министра на финанситъ, че на много мѣста добитъкътъ билъ оцѣняванъ повече, отколкото заслужавалъ да се оцѣни. Може-би другадъ да е тъй, обаче въ Старозагорската околия — това ви го твърдя съ най-голѣма положителностъ — този добитъкъ, особито конетъ, още въ мирно врѣме, прѣди да стане мобилизацията, сж били оцѣнени по-долу отъ половината на обикновенитъ цѣни, не по пазарнитъ цѣни, каквито бѣха въ него врѣме. Истина, че ние не можемъ да вземемъ възни, да намѣримъ точната цѣна на добитъка, било на конетъ, било на воловетъ, каквото и да е, но горѣ-долу трѣбва да се съобразимъ поне съ приблизителната цѣна.

Както знаете, г. г. народни прѣдставители, щомъ стана мобилизацията, отъ реквизиционнитъ комисии се подбраха най-хубавитъ коне — вземаше се прѣдъ видъ извѣстенъ бой, ширина и височина на конетъ — отъ които единъ чифтъ коне комисията по него врѣме бѣше оцѣнила по 10—15 наполеона, когато, ако отидете на пазара, не можете да ги купите за 40—50 наполеона. Може-би другадъ да е станала раздѣна на коне, вмѣсто тѣзи, които сж описани, реквизирани и оцѣнени, да сж докарали други коне, както каза г. министърътъ, които сж излизали отъ хомота, но въ Старозагорската околия не е ставало. Виждамъ, че г. министърътъ на финанситъ е направилъ своитъ нареждания, за да се изправи тая нередовностъ, която не е ставала умишлено, а види се поради това, че чиновницитъ, които сж били натоварени съ тази работа, не сж имали нужната подготовка, нужната вѣщина, за да знаятъ какво нѣщо е добитъкъ, какъ се продава, та да му турнатъ нужната прѣцѣнка. Знамъ, че надлежитъ кметове сж заявили недоволство отъ тѣзи цѣни, обаче тѣхниятъ гласъ е билъ слабъ, той не е билъ уваженъ, не е билъ възприетъ, както отъ страна на ветеринарнитъ лѣкари, така и отъ военнитъ лица, които сж прѣдставлявали военната властъ.

Въ втората точка отъ моето питане казвамъ, не намира ли г. министърътъ за нужно, когато се произвеждатъ търговетъ, прѣдварително да се съобщи на тѣзи земледѣлци и скотовѣдци, на които добитъкътъ е взетъ, въ случай че си го искатъ, да имъ се повърне. Това ще бѣде най-добро. Но и азъ съмъ съгласенъ съ г. министра на финанситъ, че всички добитъци, взети въ реквизиция, не могатъ да се продаватъ въ сѣщитъ пунктове, кждѣто сж взети — взетиятъ добитъкъ отъ Стара-Загора се намира при Одринъ, въ Македония, утрѣ се връща и продажбата му може да стане въ Кюстендилъ. Но, вмѣсто туй, азъ мисля, че добръ ще бѣде — и ще

моля г. министра да възприеме тази идея — всѣки земледѣлецъ и скотовѣдецъ, който е далъ добитъкъ, ако не може да му се възвърне сѣщиятъ добитъкъ, покрайнтѣй мѣрѣ, да му се даде въ замѣна на първни другъ добитъкъ.

К. Полкрѣстевъ: Като се оцѣни.

Г. Шиваровъ: Да, като се оцѣни. Съ туй отчасти ще се убие апетитътъ на маса хора, които намиратъ възможностъ, единъ видъ като келепиръ, отъ тѣзи търгове, които ставатъ, да могатъ да прѣкупватъ добитъци и послѣ да ги продаватъ на сѣщия стопанинъ.

Третиятъ пунктъ въ моето питане се касае да се избѣгнатъ нѣкои грѣшки, не умишлени, а неумишлени, може-би, вършени отъ нѣкои чиновници, за които има оплакване отъ страна на избирателитъ. Добръ е г. министърътъ — най-сетѣй той не може да знае всичко — да обърне най-сериозно внимание, подъ страхъ на наказание, на всички чиновници, които участвуватъ въ тържнитъ комисии, да даватъ по-рано най-голѣма гласностъ за търговетъ, които ще станатъ, за да взематъ участие въ тѣхъ не само извѣстни лица, които иматъ като занаятъ прѣкупването на добитъкъ, но и земледѣлцитъ-скотовѣдци да отидатъ да взематъ участие въ търговетъ. Такива грѣшки има. Азъ съмъ готовъ да посоча на нѣколко конкретни случая. Вѣрвамъ, че г. министърътъ ще вземе актъ отъ туй и ще направи нужното.

Г. г. народни прѣдставители! Ще посоча на другъ конкретенъ и печаленъ фактъ. Прѣди нѣколко дена въ с. Казм-елисе, Казлагашка околия, нѣкой си капитанъ Симеоновъ отива, съ бичъ въ ръка, въ селото, безъ всѣкакъвъ нарядъ отъ окръжната или околийската реквизиционна комисия, безъ да вземе съгласието и безъ да иска съдѣйствието на общинската властъ, изкарва колкото добитъкъ е намѣрилъ въ оборитъ на хората и го задига. И, като не намѣрилъ възрастни хора, този капитанъ взима 15-годишни дѣца и ги кара да отидатъ съ воловетъ, и то тъкмо въ туй врѣме, когато настана най-грозно врѣме. За да не бѣда обвиненъ въ голословие, посочвамъ само на единъ фактъ, прѣди малко казанъ отъ къзлагашкия народенъ прѣдставителъ г. Иванъ Поповъ, именно, че този капитанъ е билъ съ бича баба Яна, отъ сѣщото село, на 65-годишна възраст, която има двама синове на бойното поле и самиятъ ѝ мъжъ е въ транспорта. Искать г. военниятъ министъръ да се намѣри на тази маса, да чуе печалния фактъ, да вземе актъ отъ туй, което става, и да обърне внимание на този капитанъ Симеоновъ и на други, ако има отъ рода на този капитанъ, да не отиватъ да изтезаватъ българскитъ жени и майки, синоветъ и мъжетъ на които сж на бойното поле.

Свършвамъ, като заявявамъ, че отъ даденитъ обяснения на г. министра на финанситъ съмъ доволенъ, като виждамъ, че той взима и ще взима мѣрки за всичко, което изтъквамъ въ моето питане, за да схрани интереситъ на земледѣлцитъ.

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Има думата видинскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Георги Добриновичъ.

Г. Добриновичъ: Г. г. народни прѣдставители! Отъ отговора на г. министра на финанситъ на моето питане и отъ декларацията, която той направи, че още въ тази сесия ще внесе законопроектъ, ще отмѣни, или ще спре за извѣстно врѣме дѣйствието на чл. чл. 16 и 19 отъ закона за събиране на прѣжитъ данъци, като освободи всички онѣзи, които се намиратъ подъ знамената още отъ мобилизацията, отъ всички глоби, азъ се задоволявамъ. Даже азъ съмъ тамъ, че въ този законопроектъ, който ще внесе г. ми-

нистерът на финансите, трябва да се предвиди, че, ако има събрани някои глоби, те ще трябва да се върнат на сжити тези хора, защото, може-би, те посредством други хора да са внесени. Та казвам, като вземам акт от отговора, заявявам повторно, че съм доволен от него.

Председателствующ Г. Згурев: Г. г. народни представители! Има още някои питання, на които трябва да отговори г. военният министър, но понеже той е възприпятствуван по болест и не може да се яви, ще останат когато оздравее.

Има думата софийският народен представител г. Михаил Георгиев.

М. Георгиев: Г. г. народни представители! Моето питане нямаше такъв общ характер, както заяви г. министърът на финансите. Аз добър познавам реквизиционното дело и затуй моето питане беше специално за впрегатния добитък и за конетъ, а не за всички предмети, които са реквизирани за нуждите на войската. Комисията си работят, функционират си, много добре си вършат работата и много справедливо поставят оцънките; обаче, когато се касае да се оцънки конетъ и впрегатния добитък, тези комисии, въ състава на които влиза и представител на Финансовото министерство, са натъквали на едно безизходно положение: те не можеха да оцънкят добитъка по простата причина, че конетъ и воловетъ бяха взети от селата, че квантитиетъ, предварително дадени от общинските управления, се събраха и следователно нямаше какво да оцънкват — обектът за оцънка липсваше. Г. министърът на финансите попита: „Как ще оцънкваме този взет добитък — воловетъ и конетъ? Оцънката, която е поставила общината, е премахната, следователно, кой ще постави тази оцънка на добитъка?“ Тамъ о въпросътъ. Въ последно време станала пакъ събирания на добитъци, които отидоха при Одринъ, общините пакъ оцънкаха този добитък и следъ туй, по нареждане на централната власт, отива единъ поручикъ и започва да оцънква. Хубаво, той по-компетентенъ ли е отъ местната власт да оцънква, когато прѣзъ живота си не е виждалъ добитъкъ, не е гледалъ коне и волове и няма понятие за да ги оцънки? Той взема и казва: „Тези волове струватъ 300 л.“ По какво ще докажете, че струватъ 300 л.? Знаете ли какъ са гледани, каква имъ е породата, колко косгува тяхното досегашно отхранване, че тъй голословно да казвате: „Тези струватъ 300, а онѣзи — 500 л.“ Защо едините струватъ по-малко, а другите по-високо? Въ тази работа има специални условия, които се знаят отъ хора, които боравятъ съ тази материя, и затуй моето питане къмъ г. министра на финансите беше: въ състава на тези комисии, въ които днесъ влизатъ военни лица, да влѣзатъ и граждански лица, селяни, компетентни хора, които са въ положение да оцънкват. Но това вече не може да стане: добитъкътъ го няма. Моето питане беше: какво да се направи сега, защото хората нито иматъ квитанции въ ръка, нито добитъка налице, а пакъ други е откаранъ безъ да е станала оцънка. Нека г. министърътъ на финансите на това ми отговори. Азъ считамъ, че той не отговори на моето питане и затуй не съмъ доволенъ отъ отговора.

Председателствующ Г. Згурев: Има думата г. министърътъ на финансите.

Министър Т. Теодоровъ: Азъ отговорихъ и на този въпросъ, г. Георгиев, и Ви казахъ, че сжити комисии, които проверятъ другата реквизиция, ще проверятъ и реквизицията на конетъ и добитъците. Сега Вие казвате: „Какъ ще ги оцънкват, когато

предметите ги няма налице?“ Азъ говорихъ, че това, не ще съмнително, е мъчно — да се оцънкват предметите, когато той не е налице. Но това ние го имаме и въ сдилищата. Понѣкога и тамъ има нужда да се оцънки, какво е струвала една къща, която е съборена или изгорѣла; намира му се сръдството. Резултатите, когато става оцънка по експертиза, не са всѣкога математически точни; всѣка една оцънка допуска свободно усмотрѣние. Но това не значи, че няма възможност да стане проверка. Съ малко добросъвестност, единъ свещеникъ, единъ бирникъ въ присъствието на кмета отъ селото, много добре могатъ да кажатъ, какво са стрували воловетъ на Петка Стояновъ; артъкъ тия волове не са донесени отъ Америка, те са местна порода, може-би са купени преди 5—6 месеца, може да са дамазтъкъ — ще се издират. Колко струватъ? Ще се сравнятъ съ воловетъ на еди-кой си, които са били по-добри, или съ воловетъ на еди-кого си, които са били по-слаби; ако онѣзи са оцънени за 300 л., защо тези да бъдатъ 500 л.? Ще ги сравнятъ и ще направятъ и тяхъ или 300 или 500 л. Те ще иматъ, следователно, възможност съ своите стопански познания, съ познанията на местността и на пазара и чрезъ сравнение съ други цѣни, да дадатъ приблизително по-вѣрна оцънка. Азъ не твърдя, че на онѣ отъ с. Алдомировци, които се цитира, воловетъ действително не са му стрували 500 л., но не мога да взема и Вашето увѣрение за сигурно, а ще остава комисията да оцънки. Другъ пътъ, друга възможност, да се доберемъ до истината няма. Онова, което ще добиемъ, няма да бъде абсолютната истина, но ще бъде сравнително по-добро отъ туй, което имаме днесъ. Недѣйте иска отъ мене да намѣря другъ способ. Ако бѣхъ оставилъ туй положение: който си е взелъ квитанцията, добръ, който не е взелъ, да му мисли, или на единъ воловетъ оцънени за 500 л., а на другъ за 150 л., да не издирваме това, тогазъ неправдите щѣха да бъдатъ по-големи, и тогава щѣхте да имате право да правите много повече питання, отколкото сега, когато са взети мѣрки да се направи проверка. Вие поне не ми казвате другъ по-добъръ способъ, за да го възприема. Дайте ми друго сръдство, което да поправи тези несправедливости, да бъде по-добро, азъ ще го възприема. Повтарямъ, азъ отговорихъ на Вашето питане и вѣрвамъ, че Вие ще бъдете доволни.

М. Георгиевъ: Азъ съмъ доволенъ, но въпросътъ е тамъ, че тия комисии не действуватъ тъй, както Вие казвате; те отказватъ да прѣцънкват, като казватъ: „Това не е наша работа“.

Министър Т. Теодоровъ: Това е вѣрно. Имаше комисии, които се отказваха да правятъ проверка, защото не имъ е възможно. Но ние имъ прѣдписахме, че те трябва да го направятъ, като имъ посочихме даже какъ трябва да прѣцънкват, ако няма налице добитъка, защото, действително, има хора, които се намиратъ въ мъчнотии; ние имъ прѣдписахме, че те трябва да направятъ така и така. Ще сравняватъ по свѣдѣнията, които се намиратъ, и сами ще събератъ други.

М. Георгиевъ: Въ туй число и за конетъ.

Министър Т. Теодоровъ: Ще бъде и за тяхъ.

М. Георгиевъ: Не е, а ще бъде.

Министър Т. Теодоровъ: За всичко. Не само това, г. Георгиев, но азъ ще внеса сега въ Министерския съветъ прѣдложение, щото да става обжалване на тези първоначални оцънки предъ втора комисия, за да може, тъй да се каже, предъ окръжната реквизиционна комисия да се оплачатъ хората или хазната,

че оцѣнката е скъпа, да стане едно ново провѣряване, защото въ окръжнитѣ хората стоятъ по-високо и по-добрѣ познаватъ пазарнитѣ цѣни.

М. Георгиевъ: Въ такъвъ случай, азъ съмъ крайно доволенъ отъ отговора на г. министра на финанситѣ.

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Пристапваме къмъ дневния редъ. Първата точка отъ дневния редъ е второ четене на законопроекта за пѣтнитѣ и дневни пари на командированитѣ чиновници, служащи и работници въ новоосвободенитѣ земи.

Моля г. докладчика да прочете на второ четене законопроекта.

Докладчикъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. г. народни прѣдставители! Комисията прие този законопроектъ почти безъ никакви измѣнения, а само съ нѣкои редакционни поправки. Но прѣди да прочита законопроекта, натоваренъ съмъ отъ комисията да изкажа нѣкои мнѣния и благопожелания.

Както ви е извѣстно, касае се за продължение дѣйствието на закона отъ 14 декемврий 1912 г., който прѣдвижда плащане на пѣтни и дневни на чиновницитѣ, служащитѣ и работницитѣ, които се командироваха въ новоосвободенитѣ земи. Обаче има друга една категория хора, които, като вършатъ същата работа и въ сѣщитѣ мѣста, като командированитѣ чиновници, не сѣ командироваха, а сѣ новоназначени титуляри на мѣста или пъкъ сѣ прѣмѣстени, безъ да бѣдатъ командироваха. Тѣзи новоназначени и прѣмѣстени лица, които очевидно сѣ изпратени отъ вътрѣшността на България, понеже такива лица не могатъ да се намѣрятъ засега поне въ новоосвободенитѣ земи, отиватъ тамъ, но тѣхното положение е много трудно, прѣдъ видъ на това, че се намиратъ при много лоши условия за прѣхрана и живѣяне тамъ. Комисията единодушно бѣше на мнѣние, че и на тази категория чиновници, служащи и работници, които сѣ новоназначени въ новоосвободенитѣ земи или сѣ прѣмѣстени, трѣбва да имъ се дадатъ сѣщитѣ облаги, каквито се даватъ на онѣзи, които сѣ командироваха, и даже мислѣше, щото този законопроектъ, който сега ще чета, да бѣде допълненъ подъ видъ на забѣлѣжка или на особенъ членъ, чрѣзъ което да се дадатъ тѣзи облаги на лицата, които току-що изброихъ. Но по чисто формални спънки, комисията рѣши, че не може да направи това, защото този законопроектъ е за продължаване срока на дѣйствието на единъ по-рано гласуванъ законъ, отъ 17 декемврий 1912 г., слѣдователно, трѣбвало би да се внесе единъ новъ законопроектъ. Но комисията е на мнѣние и това нейно мнѣние и пожелание азъ съмъ натоваренъ да изкажа прѣдъ васъ, че положението на тая категория хора, за която сега прѣди малко говорихъ, може да се подобри, когато дойде да се гласува бюджетътъ, и затуй още отсега прѣпорѣчва на вашето благосклонно внимание и на вниманието на г. министра на финанситѣ, като се надѣва, че той ще дойде да прѣдкрѣпи искането ни за подобрене положението на тѣзи хора.

Прочее, слѣдъ тѣзи обяснения ще чета законопроекта. (Чете)

„Законъ

за продължение срока за прилагане закона за пѣтнитѣ и дневни пари на командированитѣ чиновници, служащи, работници и частни лица на служба въ новоосвободенитѣ земи и на онѣи граждански чиновници и служащи въ войската и по военното вѣдомство.“

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Ще се гласува. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ прочетеното заглавие на законопроекта, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Б. Вазовъ: Единствениятъ членъ се прие отъ комисията само съ една редакционна поправка, а именно, слѣдъ думитѣ „1 февруарий 1913 г.“ вмѣсто думитѣ „нататѣкъ и прѣстава да се прилага слѣдъ“ се поставя прѣдлога „до“, а думитѣ „отъ деня на подписването на“ се замѣниха съ думитѣ „слѣдъ сключване“, слѣдователно текстътъ става така: (Чете)

„Членъ единственъ. Срокътъ за прилагане закона за пѣтнитѣ и дневни пари на командированитѣ чиновници, служащи, работници и частни лица на служба въ новоосвободенитѣ земи и на онѣи граждански чиновници и служащи въ войската и по военното вѣдомство се продължава отъ 1 февруарий 1913 г. до единъ мѣсецъ слѣдъ сключване мира“.

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Никой не иска думата. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ чл. 1, както се прочете, съ направената поправка отъ комисията, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Минаваме къмъ втората точка отъ дневния редъ: първо четене на законопроекта за разрѣшение на Ямболската градска община да сключи заемъ отъ 150.000 л.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретарь В. п. Николовъ: (Чете)

„Докладъ до Народното събрание.

„Ямболскиятъ градско-общински съвѣтъ въ застъпанието си на 1 февруарий 1913 г. (протоколъ № 3 ст. IV) е рѣшилъ:

„I. Да сключи отъ Българската народна банка, за смѣтка на общината, единъ заемъ отъ 150.000 л., при слѣднитѣ условия:

„а) срокъ за изплащане 20 години, съ право да може да бѣде изплатенъ и по-рано отъ тоя срокъ;

„б) годишна лихва 7%;

„в) за гаранция ще се заложатъ приходитѣ отъ общинската гора и сѣното отъ нея, а ако тѣ се окажатъ недостатъчни, къмъ гаранцията ще се прибавятъ и върхнинитѣ върху държавнитѣ данъци.

„II. Срѣдствата отъ заема ще се употребятъ изключително за подпомагане бѣднитѣ войннски и други сѣмейства въ Ямболъ.

„Порѣцитираниятъ протоколъ ми се прѣдстави, безъ да сѣ изпълнени изискванията въ тоя случай отъ закона за градскитѣ общини (чл. 45) и отъ разнитѣ други законоположения, поради бързата и неотложната нужда отъ заема.

„Имайки прѣдъ видъ всичко това, както и обстоятелствата, въ които се намира страната, безъ да сѣ изпълнени и отъ страна на повѣреното ми министерство нарежданията на чл. 98 отъ правилника за прилагане закона за градскитѣ общини, честъ ми е да внеса въ Народното събрание, за разглеждане и гласуване, приложения тукъ законопроектъ.

„София, 23 февруарий 1913 г.

Министъръ на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве: А. Лудскановъ.

„Законопроектъ

за разрѣшение на Ямболската градска община да сключи 150.000 л. заемъ.

„Чл. 1. Разрѣшава се на Ямболската градска община да сключи отъ Българската народна банка заемъ отъ 150.000 л. при слѣднитѣ условия: а) срокъ за изплащане 20 години, съ право да може да бѣде изплатенъ и по-рано отъ тоя срокъ; б) годишна лихва

7%; в) за гаранция ще се заложат приходите от общинската гора и сѣното от нея, а ако тѣ се окажатъ недостатъчни, къмъ гаранцията ще се прибавятъ и общинските върхнини върху държавните данъци.

„Чл. 2. Срѣдствата отъ заема ще се употребятъ изключително за подпомагане на бѣдните войнишки и други сѣмейства въ Ямболъ.

„Чл. 3. Общинските приходи, които се залагатъ, ще се внасятъ направо въ Българската народна банка, която, като одържи нужната сума за лихви и погашения, остатъка ще внася въ общинската каса.

„Чл. 4. Сумата отъ заема ще се внесе на приходъ и разходъ въ бюджета на Ямболската община за 1913 г.“

Прѣседателствующъ Г. Згуревъ: Ще се гласува. Като г. г. народни прѣдставители приематъ прочетения законопроектъ по принципъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Има думата г. министърътъ на вътрѣшните работи.

Министъръ А. Людсковъ: Моля да се обяви спѣшностъ на този законопроектъ, да се чете на второ четене.

Прѣседателствующъ Г. Згуревъ: Моля г. г. народните прѣдставители, които приематъ прѣдложението на г. министра на вътрѣшните работи, да се даде спѣшностъ на законопроекта и да се чете на второ четене, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Моля г. докладчика да го докладва на второ четене.

Докладчикъ В. п. Николовъ: (Чете)

„З а к о н ъ

за разрѣшение на Ямболската градска община да сключи 150.000 л. заемъ.“

Прѣседателствующъ Г. Згуревъ: Моля г. г. народните прѣдставители, които приематъ заглавието на законопроекта тѣй, както се прочете, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. п. Николовъ: (Чете)

„Чл. 1. Разрѣшава се на Ямболската градска община да сключи отъ Българската народна банка заемъ отъ 150.000 л. при слѣдните условия: а) срокъ за изплащане 20 години, съ право да може да бъде изплатенъ и по-рано отъ този срокъ; б) годишна лихва 7%; в) за гаранция ще се заложатъ приходите отъ общинската гора и сѣното отъ нея, а ако тѣ се окажатъ недостатъчни, къмъ гаранцията ще се прибавятъ и общинските върхнини върху държавните данъци.“

Прѣседателствующъ Г. Згуревъ: Моля г. г. народните прѣдставители, които приематъ чл. 1 тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Секретаръ В. п. Николовъ: (Чете)

„Чл. 2. Срѣдствата отъ заема ще се употребятъ изключително за подпомагане на бѣдните войнишки и други сѣмейства въ Ямболъ.“

Прѣседателствующъ Г. Згуревъ: Моля г. г. народните прѣдставители, които приематъ чл. 2 тѣй,

както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Секретаръ В. п. Николовъ: (Чете)

„Чл. 3. Общинските приходи, които се залагатъ, ще се внасятъ направо въ Българската народна банка, която, като одържи нужната сума за лихви и погашения, остатъка ще внася въ общинската каса.“

Прѣседателствующъ Г. Згуревъ: Моля г. г. народните прѣдставители, които приематъ чл. 3 тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Секретаръ В. п. Николовъ: (Чете)

„Чл. 4. Сумата отъ заема ще се внесе на приходъ и разходъ въ бюджета на Ямболската община за 1913 г.“

Прѣседателствующъ Г. Згуревъ: Моля г. г. народните прѣдставители, които приематъ чл. 4 тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Третата точка отъ дневния редъ е разглеждане на разни прѣдложения.

Моля г. докладчика да прочете рѣшението за одобрение безлихвения заемъ на българското дружество „Червенъ кръстъ“, съ премия, въ размѣръ на 6.000.000 л. номинални, подъ гаранция на държавата.

Секретаръ В. п. Николовъ: (Чете)

„М о т и в и

къмъ рѣшението за одобрение договора, сключенъ между българското дружество „Червенъ кръстъ“ и синдиката на Българската народна банка, Българската земледѣлска банка, Балканската банка и Българската генерална банка въ София, за издаването на единъ безлихвенъ заемъ, съ премия, въ размѣръ на 6.000.000 л. номинални, подъ гаранция на държавата.

„Извѣстни сж високохуманните и патриотични цѣли на българското дружество „Червенъ кръстъ“, основано прѣзъ 1885 г. и находяще се подъ върховното покровителство на Негово Величество Царя.

„Съ цѣлъ да си набави дружеството необходимите срѣдства, за да може по-лесно да реализира своите задачи, на 2 ноември 1912 г. сключи приложени тукъ договоръ за издаването на единъ шестмилionenъ безлихвенъ заемъ, съ премия, подъ гаранция на държавата, по примѣра на подобните дружества въ Италия, Унгария, Холандия, Сърбия и другатѣ.

„Намирайки, че избраниятъ отъ дружеството „Червенъ кръстъ“ начинъ е единствениятъ, по който може да се достигне едно значително увеличение на неговите срѣдства, отъ които то особено се нуждае прѣзъ сегашната война и че гаранцията на държавата въ случая не прѣдставлява никакви неудобства или рискове — съгласно постановленията на Министерския съветъ отъ 22 октомври и 2 ноември 1912 г. и височайшия указъ подъ № 16 отъ 11 ноември 1912 г., имамъ честъ да внеса приложени тукъ проектъ на рѣшение въ Народното събрание за разглеждане и гласуване.

„София, 20 февруарий 1913 г.

Министъръ на финансите Т. Теодоровъ.

„Р ѣ ш е н и е

за одобрение безлихвения заемъ на българското дружество „Червенъ кръстъ“, съ премии, въ размѣръ 6.000.000 л. номинални, подъ гаранция на държавата.

„Членъ единственъ. Одобряватъ се постановленията на Министерския съветъ отъ 22 октомврий и 2 ноемврий 1912 г., утвърдени съ височайши указъ № 16 отъ 11 ноемврий с. г. относително изда-

ването на единъ безлихвенъ заемъ въ полза на българското дружество „Червенъ кръстъ“, въ размѣръ на 6.000.000 л. номинални, съ премии, подъ гаранция на държавата, съгласно договора отъ 1 ноемврий 1912 г., сключенъ между българското дружество „Червенъ кръстъ“ и синдиката отъ Българската народна банка, Българската земеделска банка, Балканската банка и Българската генерална банка въ София“.

„Безлихвенъ заемъ, съ премии, на българското дружество „Червенъ кръстъ“ 1912 г.

Emprunt sans intérêt, à lots, de la Société Bulgare „La Croix Rouge“ 1912.

„Между подписанитѣ,

дѣйствующи отъ името и за смѣтка на българското дружество „Червенъ кръстъ“ въ София,

и означенитѣ по-долу банки:

Българската народна банка, въ София,
Българската земеделска банка, въ София,
Балканската банка, въ София,

Българската генерална банка, въ София, дѣйствующи споредъ тѣхното частно съглашение за обща смѣтка съ солидарна отговорностъ за изпълнение на настоящия контрактъ,

„уговори се слѣдующето:

„Чл. 1. Българското дружество „Червенъ кръстъ“, за да увеличи срѣдствата за по-лесното осъществяване високохуманнитѣ цѣли, които то прѣслѣдва, рѣши да емитира единъ безлихвенъ заемъ, съ премии, за една номинална сума отъ 6.000.000 л. златни (шестъ милиона лева златни), прѣдставляванъ отъ 300.000 облигации по 20 л. златни, службата на погашението и на премията на който ще се гарантира отъ Управлението на държавнитѣ дългове на Българското царство.

„Лозовѣтѣ ще се освобождаватъ завинаги отъ гербовъ налогъ, а ония излѣзли въ тиражъ — отъ всѣкакви държавни и общински налози, сегашни и бѣдѣщи. Публикациитѣ, афишитѣ, писмата и окръжнитѣ — написани или напечатани — относящи се до продажбата или до обръщението на тия лозове между публиката, ще се освобождаватъ сѣщо отъ гербовъ налогъ.

„Чл. 2. Тия 300.000 облигации, образуващи заема, ще се раздѣлятъ на 12.000 серии по 25 лоза всѣка една. Всѣки лозъ носи едно отъ числата на серията отъ 1 до 12.000 и единъ отъ нумерата отъ 1 до 25.

„Ще има два вида тиражи:

„а) тиражи за премии,

„б) тиражи за погашение.

„а) Тиражитѣ за премии ставатъ споредъ приложената туку таблица по слѣдния начинъ:

„Entre les soussignés:

agissant au nom et pour compte de la Société Bulgare „La Croix Rouge“ à Sofia et les banques désignées ci-après:

Banque Nationale de Bulgarie, Sofia,
Banque Agricole de Bulgarie, Sofia,
Banque Balkanique, Sofia,
Banque Générale de Bulgarie, Sofia,

agissant suivant leur entente particulière pour compte commun avec responsabilité solidaire pour l'exécution du présent contrat,

„il a été convenu ce qui suit:

„Art. 1. La Société Bulgare „La Croix Rouge“, en vue de pourvoir aux moyens de réaliser plus facilement les fins éminemment humanitaires auxquelles elle vise, a décidé l'émission d'un emprunt sans intérêt, à lots, d'un montant nominal de Leva or 6.000.000 (six millions de Leva or), représentés par 300.000 obligations à Leva or 20 dont le service d'amortissement et de primes sera garanti par la Direction de la Dette Publique du Royaume de Bulgarie.

„Les lots seront exempts à tout jamais de droits de timbre et ceux sortis aux tirages de tous impôts public et communaux présents et à venir. Les publications, affiches, lettres et circulaires écrites ou imprimées, ayant trait à la vente ou à la circulation de ces lots en public, seront également exemptes du droit de timbre.

„Art. 2. Les 300.000 obligations formant l'emprunt seront divisées en 12.000 séries à 25 lots chacune. Chaque lots porte un des nombres de série de 1 à 12.000 et un des numéros de 1 à 25.

„Il y aura deux sortes de tirages:

„а) Les tirages à primes.

„б) Les tirages d'amortissement.

„а) Les tirages à primes ont lieu suivant le tableau ci-inclus de la manière suivante:

1-та година до 5-та включително по 3 тиражи годишно съ 96 печаливши билети на обща сума л. зл.	196.000
6-та година до 10-та включително по 2 тиражи годишно съ 64 печаливши билети на обща сума л. зл.	114.000
11-та година до 30-та включително по 2 тиражи годишно съ 64 печаливши билети на обща сума л. зл.	99.000
31-та година до 75-та включително по 2 тиражи годишно съ 64 печаливши билети на обща сума л. зл.	89.000

„От горното излиза:

за първитѣ 5 години 480 печаливши билети съ печалба отъ л. зл. . . .	980.000
за слѣдующитѣ 5 години 320 печаливши билети съ печалба отъ л. зл. . .	570.000
за слѣдующитѣ 20 години 1.280 печаливши билети съ печалба отъ л. зл. . .	980.000
за слѣдующитѣ 45 години 2.880 печаливши билети съ печалба отъ л. зл. . .	4.005.000
Всичко печаливши билети 4.960 л. зл. . .	7.535.000

„б) Тиражитѣ за погашение, благодарение на които всичкитѣ 300.000 лоза се изплащатъ, ставатъ еднѣжъ въ годината, едновременно съ послѣдния тиражъ за печалбитѣ на съответната година; той се тегли споредъ тукъ приложения планъ:

1-та година до 25-та включително по 2.300 лоза, лева номинални	46.000
26-та година до 50-та включително по 25.175 лоза, лева номинални	503.500
51-та година до 75-та включително по 272.525 лоза, лева номинални	5.450.500
Всичко лоза 300.000, лева номинални 6.000.000	

„Изплащането на изгледенитѣ лозове при тиражитѣ за погашение става както слѣдва:

първитѣ 25 години съ една премия отъ 25% отъ номиналната стойностъ, или л. зл. 25 на лозъ, всичко л. зл. . .	57.500
прѣзъ слѣдующитѣ 25 години съ премия отъ 50% отъ номиналната стойностъ, т. е. л. зл. 30 единия лозъ, л. зл. . .	755.250
прѣзъ слѣдующитѣ 25 години съ премия отъ 75% отъ номиналната стойностъ, т. е. л. зл. 35 единия лозъ, л. зл. . .	9.538.375
Всичко л. зл.	10.351.125

„За номиналната стойностъ на емисията, или лева златни 6.000.000

„ще се изплати:

въ печалби лева златни	7.535.000
за погашение и премии „ „	10.351.125
Всичко лева златни	17.886.125

„Всѣки лозъ е снабденъ съ единъ купонъ за премия, който носи сѣщата серия и сѣщия нумеръ както и лоза. Въ случай че излѣзне при тиража

La 1-ère année jusqu'à la 5-ème incl. 3 tirages annuels avec 96 bil. gagnants d'une valeur totale de	L-or 196.000
La 6-ème année jusqu'à la 10-ème incl. 2 tirages annuels avec 64 bil. gagnants d'une valeur totale de	L-or 114.000
La 11-ème année jusqu'à la 30-ème incl. 2 tirages annuels avec 64 bil. gagnants d'une valeur totale de	L-or 99.000
La 31-ème année jusqu'à la 75-ème incl. 2 tirages annuels avec 64 bil. gagnants d'une valeur totale de	L-or 89.000

„Il en résulte:

pour les premières 5 années 480 bil. gagnants avec un gain de	L-or 980.000
pour les 5 années suivantes 320 bil. gagnants avec un gain de	L-or 570.000
pour les 20 années suivantes 1.280 bil. gagnants avec un gain de	L-or 980.000
pour les 45 années suivantes 2.880 bil. gagnants avec un gain de	L-or 4.005.000
ensemble 4.960 bil. gagnants de	L-or 7.535.000

„b) Les tirages d'amortissement, grâce auxquels tous les 300.000 lots sont remboursés, ont lieu une fois par an, simultanément avec le dernier tirage à gain de l'année respective; il est tiré selon le plan ci-joint:

La 1-ère année jusqu'à la 25-ème incl. 2.300 lots frcs	46.000 nom.
La 26-ème année jusqu'à la 50-ème incl. 25.175 lots frcs	503.500 „
La 51-ème année jusqu'à la 75-ème incl. 272.525 lots frcs	5.450.500 „
300.000 lots frcs	6.000.000

„Le remboursement des lots tirés lors des tirages d'amortissement a lieu comme suit:

pendant les 25 premières années avec une prime de 25% par lot, ensemble L-or	57.500
pendant les 25 années suivantes avec une prime de 50% du montant nominal c. à d. L-or 30 le lot, L-or	755.250
pendant les 25 années suivantes avec une prime de 75% du montant nominal c. à d. L-or 35. — le lot . . . L-or	9.538.375
ensemble L-or	10.351.125

„Pour le montant nominal de l'émission, soit L-or 6.000.000.

„Il sera remboursé:

en gain L-or	7.535.000
en amortissement et primes . . L-or	10.351.125
donc en tout L-or	17.886.125

„Chaque lot est pourvu d'un coupon à prime, qui porte la même série et le même numéro que le lot. Au cas où il sortirait lors du tirage d'amortisse-

за погашение, лозът се изплаща по номиналната стойност, плюс премията (л. зл. 25, л. зл. 30, л. зл. 35) и купонът остава въ владение на притежателя на лоза, който взима участие с него въ всички други тиражи за премии, докато получи единъ печелившъ билетъ или докато всичкитъ тиражи за премии бждатъ извършени. Когато единъ лозъ излѣзе въ единъ тиражъ за премии, изплащането на печелившия билетъ става срѣщу връчване на купона, когато пъкъ другата частъ на лоза дава на неговия притежателъ право да участвува въ всичкитъ други тиражи за погашение, докато лозътъ излѣзе съ номиналната стойност, плюс премията, която съответствува на срока на тиража.

Чл. 3. Дружеството „Червенъ кръстъ“ е съгласно да отстъпи и договорицитъ банки се задължаватъ да поематъ окончателно общата сума на заема отъ лева златни 6.000.000, номиналенъ капиталъ, прѣдставляванъ отъ 300.000 облигации по лева зл. 20, на стойностъ всичко лева златни 4.665.100 (четири милиона шестотинъ шестдесетъ петъ хиляди и сто лева златни). Срѣщу тая сума ще се внесе, за смѣтка на „Червенъ кръстъ“, въ Българската народна банка, въ София:

„лева зл. 750.000 въ деня на подписването на настоящия контрактъ отъ договорицитъ страни,

„лева зл. 750.000 осемъ дни слѣдъ утвърдяването на настоящия контрактъ отъ Министерския съветъ и неговото обнародване въ „Държавенъ вѣстникъ“;

„всичко лева зл. 1.500.000 като печалба за „Червенъ кръстъ“ отъ сдѣлката.

„Остатъка отъ лева зл. 3.165.100 ще се внесе, щомъ лозовѣтъ бждатъ изработени и дадени на разположението на договорицитъ банки, въ Българската народна банка за смѣтка на Управлението на държавнитъ дългове съ безвъзвратно задължение отъ своя страна да образува отъ него единъ фондъ за погашение и за премии, отговорицитъ точно на прѣдвиденитъ суми за изплащане споредъ таблицата за тиражитъ, чиито общи сборове ще дадатъ резултата на сконтиране отъ $4\frac{1}{2}\%$, споредъ съответнитъ надежи, направено въ самия денъ, когато настоящиятъ кантрактъ ще бжде утвърденъ отъ правителството, респективно когато влѣзе окончателно въ сила.

„Сумитъ, които образуватъ фонда за погашение и за премии ще се капитализиратъ отъ Управлението на държавнитъ дългове съ $4\frac{1}{2}\%$ лихва. Ако Управлението на държавнитъ дългове може да сполучи едно лихвенно капитализиране по-голъмо отъ $4\frac{1}{2}\%$ за оставенитъ у него суми на съхранение, капиталътъ, произходящъ отъ разликата въ лихвата, ще се употреби за образуването на единъ резервенъ фондъ, който ще продължава да се капитализира докато стигне сумата лева зл. 250.000. Лихвитъ отъ тая сума ще се оставятъ на разположението на дружеството „Червенъ кръстъ“. Последното ще може да разполага съ резервния капиталъ, щомъ като мине

ment, le lot est remboursé par le montant nominal plus la prime (L-or 25, L-or 30, L-or 35) et le coupon reste en possession du propriétaire du lot, qui prend part avec lui à tous les autres tirages à primes, jusqu'à ce qu'il ait un billet gagnant ou que tous les tirages à primes aient eu lieu. Lorsqu'un lot sort dans un tirage à primes, le remboursement du billet gagnant s'opère contre la remise du coupon, tandis que l'autre partie du lot donne à son propriétaire le droit de prendre part à tous les autres tirages d'amortissement, jusqu'à ce que ce lot sorte avec le montant nominal plus la prime qui correspond à l'époque du tirage.

„Art. 3. La Société „La Croix Rouge“ consent à céder et les Banques contractantes s'engagent à prendre ferme la totalité de l'emprunt de L-or 6.000.000, capital nominal, représenté par 300.000 obligations à L-or 20 au prix de L-or 4.665.100 (quatre millions six cent-soixante-cinq mille cent, en tout). A valoir sur cette somme, il sera versé pour compte de la Croix Rouge à la Banque Nationale de Bulgarie, Sofia:

„L-or 750.000 le jour de la signature du présent contrat par les parties contractantes.

„L-or 750.000 huit jours après la ratification du présent contrat par le conseil des Ministres et sa publication au Journal Officiel.

„Ensemble L-or 1.500.000 comme profit de la „Croix Rouge“ dans l'opération.

„Le solde de L-or 3.165.100 sera versé aussitôt que les lots seront confectionnés et mis à la disposition des banques contractantes à la banque Nationale de Bulgarie pour compte de la Direction de la Dette Publique avec l'engagement irrévocable de sa part d'en former un fonds d'amortissement et de primes, correspondant exactement aux sommes prévues à payer d'après le tableau des tirages dont les montants totaux seront le résultat d'un escompte à $4\frac{1}{2}\%$, suivant les échéances respectives, fait le jour même où le présent contrat sera ratifié par le gouvernement, respectivement entrera définitivement en vigueur.

„Les sommes constituant les fonds d'amortissement et de primes seront capitalisées par la Direction de la Dette Publique à $4\frac{1}{2}\%$ d'intérêts. Si la Direction de la Dette Publique peut obtenir une capitalisation d'intérêts supérieure à $4\frac{1}{2}\%$ pour les sommes laissées en dépôt chez elle, le capital résultant de la différence du taux d'intérêt sera affecté à la formation d'un fonds de réserve, lequel continuera à être capitalisé jusqu'à concurrence de L-or 250.000. Les intérêts revenant de cette somme seront mis à la disposition de la Société „La Croix Rouge“. Celle-ci pourra disposer du capital de réserve dès que la nécessité pour laquelle il aura été créé sera passée,

нуждата, за която той е бил създаден Дружеството ще получи така също евентуалния излишък от приходите над $4\frac{1}{2}\%$ от фонда за погашение, в случай че този последният би продължавал да се капитализира след попълването на резервния фонд от лева зл. 250.000. — Наопаки, Управлението на държавните дългове ще има право да прихваща сръщу речения резервен фонд нужните суми за попълване капитализирането на лихвите до $4\frac{1}{2}\%$, в случай, че то ще получи за оставените у него суми на хранение една лихва по-малка от $4\frac{1}{2}\%$.

„Чл. 4. Тиражите ще се извършват от една специална комисия при Управлението на държавните дългове, според съществуващите правилници.

„Чл. 5. Излъзлите в тираж лозове ще се изплащат един мѣсец след тиража при Българската народна банка, дѣто Управлението на държавните дългове ще трѣбва да внесе пет дни прѣди опрѣдѣлената дата на всѣки тираж нужната сума за изплащането на излъзлите в тираж лозове.

„Излъзлите лозове в тиражите съ premia и не прѣдставени за изплащане в един срок от пет години, начина от датата на тиража, се просрочват в полза на дружеството „Червен кръст“. Срокът за просрочване е 20 години за излъзлите в погашение лозове

„За изработване на лозовете ще имат грижата Управлението на държавните дългове и прѣдставителят на българското правителство, под чийто контрол ще стане отпечатването им. Лозовете ще се изработят за смѣтка и съ средствата на дружеството „Червен кръст“.

„Чл. 6. Употрѣблението на сумата лева златни 1.500.000, съ която дружеството „Червен кръст“ ще разполага за посрѣщане своите нужди, ще става под контрола и съ съгласието на Управлението на държавните дългове.

„Чл. 7. Лозовете, които не съ излъзли още за погашение ще могат да се употрѣбават за публични гаранции, според съществуващите закони.

„Чл. 8. Българското дружество „Червен кръст“ се задължава да направи постѣпки прѣд българското правителство, за да прѣдостави настоящия контракт на утвърждение в най-кратък срок.

„Ако това утвърждение не стане до 2/15 ноември 1912 г., настоящият контракт ще се счита за унищожен.

„Съставен в София, в два екземпляра, без разноски за гербов налог или каквито и да било други данѣци, на 1/14 ноември 1912 г.

„Българско дружество „Червен кръст“,
(п.) Подпрѣдседател: **Молловъ.**

Българска народна банка, (п.) **Х. Чакаловъ.**

Българска земеделска банка, (п.) **М. Мироновъ.**

Балканска банка, (п.) **Доннеръ.**

Българска генерална банка, (п.) **Полаковичъ.**

La Société recevra de même l'excédent éventuel des revenus au-dessus de $4\frac{1}{2}\%$ sur les fonds d'amortissement dans le cas où celui-ci continuerait à être capitalisé après le complètement du fonds de réserve à L-or 250.000. Par contre, la Direction de la Dette Publique aura le droit de prélever sur le dit fonds de réserve les sommes nécessaires pour compléter la capitalisation des intérêts jusqu'à $4\frac{1}{2}\%$ au cas où elle ne pourra obtenir pour les sommes laissées en dépôt chez elle qu'un taux inférieur à $4\frac{1}{2}\%$.

„Art. 4. Les tirages seront effectués par une commission spéciale à la Direction de la Dette Publique suivant les règlements en vigueur.

„Art. 5. Les lots sortis au tirage seront payables un mois après le tirage auprès de la Banque Nationale de Bulgarie où la Direction de la Dette Publique devra verser cinq jours avant la date déterminée de chaque tirage la somme nécessaire pour le paiement des lots sortis aux tirages.

„Les lots sortis au tirage avec prime et non présentés à l'encaissement dans un délai de cinq ans à partir de la date du tirage sont prescrits en faveur de la Société „La Croix Rouge“. Le délai de prescription est de vingt ans pour les lots amortis.

„Les lots seront confectionnés par les soins de la Direction de la Dette Publique pour compte et aux frais de la Société „La Croix Rouge“ et du Représentant du Gouvernement Bulgare, sous le contrôle duquel l'impression se fera.

„Art. 6. L'emploi de la somme de L-or 1.500.000 dont la Société „La Croix Rouge“ disposera pour ses besoins aura lieu sous le contrôle et avec l'assentement de la Direction de la Dette Publique.

„Art. 7. Les lots non encore amortis pourront être employés comme garanties publiques, selon les lois en vigueur.

„Art. 8. La Société Bulgare „La Croix Rouge“ s'engage à faire des démarches auprès du Gouvernement Bulgare pour que le présent contrat soit soumis à sa ratification dans le plus bref délai.

„Si cette ratification n'était pas donnée jusqu'au 2/15 novembre 1912, le présent contrat sera nul et non avenu.

„Fait à Sofia, en deux exemplaires, sans frais de timbre ni droits d'aucune sorte, le 1/14 novembre 1912.

„Société Bulgare „La Croix Rouge“
(s.) Vice-président: **Molloff.**

Banque Nationale de Bulgarie (s.) **Chr. Tchakaloff.**

Banque Agricole de Bulgarie (s.) **M. Mironoff.**

Banque Balkanique (s.) **Donner.**

Banque Générale de Bulgarie (s.) **Polakovitch.**

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Ще се гласува. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които прие-
матъ рѣшението за одобрение безлихвенни заемъ
на българското дружество „Червенъ кръстъ“, съ
премии, въ размѣръ на 6.000.000 л. номинални, подъ
гаранция на държавата, да си вдигнатъ ржката.
(Болшинство) Събранието приема.

Моля г. секретаря да прочете слѣдующето прѣд-
ложение — за даване гаранция отъ държавата прѣдъ
Българската земеделска банка за отпуснатитѣ отъ
последната заеми и храна за сѣме на бѣдното зе-
мледѣлско население прѣвъ 1912/13 г.

Секретаръ В. п. Николовъ: (Чете)

„М о т и в и

къмъ законопроекта за даване гаранцията на държа-
вата прѣдъ Българската земеделска банка за от-
пуснатитѣ отъ последната заеми и храни за сѣме на
бѣдното земеделско население въ царството прѣвъ
1912/13 г.

„Г. г. народни прѣдставители,

„Съ обявяване на общата мобилизация въ цар-
ството прѣвъ мѣсець септемврий м. г. земедел-
ското население биде лишено почти отъ всички свои
най-работоспособни членове. Последнитѣ бидежки и
досега на бойното поле, бѣха лишени не само отъ
възможността да поддържатъ въ прѣхраната оста-
венитѣ отъ тѣхъ сѣмейства отъ мобилизацията на-
самъ, но вслѣдствие на тѣхното отсъствие, както
и липсата на голѣма частъ отъ тѣхния работенъ до-
битъкъ, който бѣ реквизиранъ за нуждитѣ на ар-
мията, и есенната посѣвъ се забави, а нѣкъдѣ тя
дори не можѣ да се извърши.

„Така лишениитѣ, вслѣдствие на мобилизацията,
сѣмейства отъ помощта и поддръжката на тѣхнитѣ
работоспособни членове още въ първитѣ мѣсеци
слѣдъ обявяването на мобилизацията прибѣгнаха
за прѣхранване къмъ запазенитѣ за сѣме зърнени
храни и въ скоро врѣме бѣ почувствуваема отъ бѣд-
ното земеделско население липсата на сѣме, необ-
ходимо за есенната посѣвъ, доколкото тя можеше
да се извърши съ останалитѣ налице свободни ра-
ботни ржцѣ.

„За да помогне на бѣдното земеделско насе-
ление, като го снабди съ необходимото количество
зърнени храни за сѣме, Министерскиятъ свѣтъ въ
засѣданието си отъ 16 октомврий 1912 г., протоколъ
№ 148, постанови: „Разрѣшава се на Българската
земеделска банка да отпуска на бѣдното земе-
делско население, подъ гаранция на държа-
вата, заеми и храни за сѣме, като за тая цѣль се
кредитира селското население срѣщу записи, по-
сянци по-малко отъ три подписа — чл. 5 буква З отъ
закона за Българската земеделска банка.

„Съгласно съ това постановление на Министер-
ския свѣтъ, Българската земеделска банка от-
пусна на нуждающитѣ се земеделци заеми и храна
за сѣме за есенната посѣвъ и ще продължи това от-
пущане и за настѣпващата пролѣтна посѣвъ.

„Като излагамъ горното, съгласно чл. 2 буква Г отъ
закона за управлението на държавнитѣ и на гаран-
тиранитѣ отъ държавата дългове, имамъ честъ да
внеса въ Народното събрание приложения тукъ за-
конопроектъ за разглеждане и гласуване.

„София, 1 мартъ 1913 г.

„Министъръ на финанситѣ: Т. Теодоровъ.

„Р ѣ ш е н и е

за даване гаранцията на държавата прѣдъ Българската
земеделска банка, за отпуснатитѣ отъ последната
заеми и храна за сѣме на бѣдното земеделско насе-
ление прѣвъ 1912/1913 г., съгласно постановлението
на Министерския свѣтъ отъ 16 октомврий 1912 г.,
протоколъ № 148.

„Членъ единственъ. Одобрѣва се постано-
влението на Министерския свѣтъ отъ 16 октомврий
1912 г., протоколъ № 148, съ което се разрѣшава на
Българската земеделска банка да отпусне на бѣд-
ното земеделско население въ разнитѣ околии на
царството, подъ гаранция на държавата, заеми и
храна за сѣме, необходимо за есенната и пролѣтна
посѣвъ прѣвъ 1912/1913 г.

„Размѣрътъ на отпуснатитѣ за тая цѣль заеми,
въ пари или натура, да не надминава сумата
1.000.000 л.“

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Има думата
кметендилскиятъ народенъ прѣдставител г. Величко
Кознички.

В. Кознички: Г. г. народни прѣдставители! Сега
въ тѣзи изключителни врѣмена, когато способнитѣ
за работа синове на България се намиратъ по бой-
нитѣ полета, тогава, когато по-голѣмата частъ отъ
житинитѣ произведения сѣ реквизирани, мѣрката,
която прѣдлага правителството, е много умѣстна и
може да задоволи отчасти нуждитѣ на бѣдното на-
селение. Въ това отношение нѣма, освѣтъ да похва-
лимъ правителството за мѣрката, която взима.

Едно съмнѣние само може да се хвърли по отно-
шение на размѣра, който може да се вижда малъкъ.
Правителството прѣдлага, щото заемитѣ, които ще
се правятъ отъ земеделската банка и за които дър-
жавата ще гарантира, да не надминаватъ сумата
1 милионъ лева. Тази сума, по моето разбиране —
не ще дума, че правителството затова може да има
и по-голѣми данни — може да е малка, и ако тя
сега-засега може отчасти да удовлетвори нуждитѣ,
не ще да е далечъ денътъ, когато правителството
ще помисли да увеличи тази сума.

Едноврѣменно съ това бихъ желалъ да знаа при
отсъствие на работницитѣ отъ своитѣ мѣста, пра-
вителството, като дава на бѣдното население сѣме
за посѣване, заедно съ това, взело ли е надлежитѣ
мѣрки, щото мѣстнитѣ власти да направятъ въ слу-
чая известна помощ на онѣзи български граждани,
български войници, които отсъствуватъ. Струва ми
се, че мѣстнитѣ власти, особено кметствата, заедно
съ свободното население вжтрѣ въ страната, мо-
гатъ много нѣщо да направятъ. И азъ допускамъ,
че правителството въ това отношение трѣбва да е
направило нѣкакво разпореждане. Но ако не е на-
правило, въ всеки случай, азъ бихъ желалъ да знаа
отъ прѣдставителя сега на правителството, почи-
таемиятъ министъръ на финанситѣ, не мисли ли по-
следното да направи нѣщо въ това отношение.

Въ свързка съ този въпросъ, и понеже то се
касае до бжджето на нашата страна, бихъ желалъ
да знаа има ли достатъчно есенни посѣви. Тукъ
се касае за есенни и пролѣтни посѣви; сега
сме вече въ началото на пролѣтътъ, искамъ
да знаа прѣвъ есенъта можѣ ли да се посѣе нѣщо.
Разбира се, че съ нормални врѣмена не може да се
прави сравнение; понеже не сме въ нормални врѣ-
мена, не можемъ да изискваме повече; но като се
ползвамъ отъ случая и отъ присѣдствието на г. ми-
нистра на земеделството, бихъ желалъ да знаа,
има ли достатъчно есенни посѣви?

Прѣседателствуващъ Г. Згуревъ: Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Първата бѣлѣжка на г. Кознички е за увеличение сумата единъ милионъ лева, на една по-голяма сума, за да бѣде достатъчна за всички онѣзи, които се нуждаятъ отъ сѣме за посѣви. Г. г. народни прѣдставители! Нѣма нужда да се увеличава този размѣръ, защото, споредъ напѣтѣ свѣдѣния, този размѣръ, който ние опрѣдѣлихме още въ началото на мѣсецъ октомврий, ще се окаже достатъченъ и за пролѣтнитѣ, защото есеннитѣ посѣви вече се свършиха.

Питането на г. Кознички, до каква степенъ държавата или страната е могла да се засѣе, поради липса на хора, които сѣ на бойното поле, и поради липса на добитѣкъ, мога да го удовлетвори съ свѣдѣния, които притежава Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти, свѣдѣния, които позволяватъ да заявимъ, че 90% отъ онова, което срѣдно се е засѣвало всѣка година, е посѣто, и ако има единъ недостигъ въ заораване и засѣване на земитѣ съ есенни посѣви, то не е по-голямъ отъ 10%. Надѣваме се, че при хубавото врѣме, което сега имаме и което ще благоприятствува, че и за пролѣтнитѣ посѣвания ще да добиемъ сѣщия резултатъ.

Напѣтѣ свѣдѣния сѣ, че не е толкова сѣмето, което липсва на хората, и помощитѣ отъ тази страна, които се даватъ сѣ вече достатъчни и достатъчно благотворно сѣ подѣйствували; голѣмата нужда, която съществува не е и отъ липса на хора, а отъ липса на добитѣкъ. Вихме желани и тамъ да можемъ да помогнемъ, движими сѣ отъ сѣщитѣ чувства на защита народното земледѣлско производство, основата на нашето благоденствие, но за жалостъ, не притежаваме нужнитѣ за това срѣдства. Да закупимъ сега отъ странство добитѣкъ, да го докараме, да го раздадемъ на хората, подъ единъ или другъ видъ, е една извънредно тежка задача. Онова, което можеше да направи правителството, е, че Министерството на вътрѣшнитѣ работи разпореди до кметоветѣ да се организира мѣстна общинска самопомощъ, щото селянитѣ въ всѣко едно село да гледатъ прѣди всичко да не оставятъ безъ посѣви сѣмействата на онѣзи, които се намиратъ на бойното поле, и трѣбва да се каже, че тази мѣрка се посрѣщна извънредно симпатично и съ голѣма готовностъ отъ нашето население, и даде чудесни резултати. Може да се каже даже, че и безъ напѣтата покана това население, отъ чувство на състрадание и самопомощъ, само се бѣше погрижило да направи това. И нека го кажемъ за похвала на напѣтѣ сѣграждани-мюсюлмани, че въ мѣстата, които се населяватъ отъ тѣхъ, тѣ сами се проникнаха отъ туй чувство на братска самопомощъ и сами помогнаха съ своята работа българскитѣ сѣмейства, на които главитѣ сѣ на бойното поле, разбира се, възнаградени парично, за да могатъ да си засѣятъ ливнитѣ.

Така щото при тѣзи условия, азъ мисля, че нашата страна е обезпечена въ това отношение вече и ние ще имаме и 90% отъ пролѣтнитѣ посѣви осигурени, тъй както имаме и отъ есеннитѣ. Въ врѣме на една война, повече отъ този резултатъ мѣчно е да се очаква. И въ това отношение ние можемъ да се похвалимъ още единъ пътъ съ добритѣ качества, съ образното трудолюбие и братскитѣ чувства, съ които е изпълнено нашето земледѣлско, въпрочемъ и другото, цѣлото население.

Прѣседателствуващъ Г. Згуревъ: Има думата софийскитѣ народенъ прѣдставителъ г. Михаилъ Георгиевъ.

М. Георгиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Селското население прѣкарва мъчни дни въ сегашния моментъ. Врѣмето му отвори много работа. То най-напрѣдъ нѣма работни рѣцѣ, които му трѣбватъ, нѣма добитѣкъ, който тъй сѣщо не е могълъ да докара. Съ сегашния законопроектъ иде да му се помогне, да му се даде сѣме, отъ което тъй сѣщо има нужда. Азъ се присъединявамъ къмъ мнѣнието на г. Кознички, който казва, че сумата, която ще се отпусне за купуване на сѣме, е много недостатъчна. Азъ ще направя една много проста сметка. Съ тѣзи пари ще се купятъ не повече отъ 3—4 милиона килограма сѣме, разхвърлено на глава, се пада по 3—4 кгр. на човекъ. Едно село отъ 1.500 жители, ще има 1.500 кгр. сѣме и нуждата не може да бѣде задоволена. Ама ще кажатъ, че всички нѣматъ нужда, напротивъ, азъ ви увѣрявамъ, че и бѣдни и богати, всички сѣ лишени и отъ сѣме и отъ храна.

Отъ болшинството: А-а-а! Това не е вѣрно.

М. Георгиевъ: Моля ви се, г-да.

М. Гайдовъ: Има хамбари небутнати още.

М. Георгиевъ: Вземете планинскитѣ мѣста и голѣма частъ отъ Софийската околия, и ще видите, че населението гладува. Азъ имамъ случай прѣди десетина дена да намѣря хора, които не сѣ яли отъ три дена. Тѣй щото, азъ мисля, че съ този законопроектъ, съ който се иска сѣме, трѣбва да се увеличи сумата най-малко на двоенъ размѣръ, за да се даде храна на населението, особено на планинското.

По-нататѣкъ, спирамъ се и върху другъ единъ въпросъ, какъ Земледѣлската банка ще вземе да раздаде тия пари. Ако тя ги раздава, даже по начина, който тя практикува, заемътъ нѣма да постигне цѣльта си. Банката ще иска подписъ отъ домакина и отъ двама поръчители, които не ще могатъ да се намѣрятъ и нуждащото се население, на което главитѣ сѣ на бойното поле, не ще може да вземе сѣме, да намѣри послѣ храна. Азъ мисля, съ нѣкой специаленъ законопроектъ, както намѣри г. министърътъ на земледѣлието за добръ, да нареди да се прѣмахнатъ тѣзи формалности, които има при този заемъ, и да нареди, щото заемътъ да бѣде колективенъ — единъ да взема за всички; въ селото да се направи списъкъ подъ солидарната и неограничена отговорностъ на тия хора, и на всѣки, като подпише този списъкъ, да му се даде заемъ. Ако се спазватъ съществуващитѣ сега формалности, цѣльта не ще може да се постигне.

Прѣседателствуващъ Г. Згуревъ: Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ Т. Теодоровъ: За да се прѣдупрѣдятъ излишни прѣпирки и обяснения, считамъ за нужно да заявя, че въ случая не се касае за единъ законъ, който да организира нѣкаква бѣдѣща помощъ, а се касае за едно одобрение на едно постановление на Министерския съвѣтъ, което е взето на врѣмето, когато не можеше да засѣдава камарата и когато помощта бѣше дѣйствително най-наложителна. Когато се отпускате тази сума, отпускате се само за сѣме, а не и за прѣхрана, защото ние бѣхме още въ есенята и всичкото производство на страната, което миналата година бѣше много по-хубаво отъ всички прѣдшествующи години, даваше ни основание да вѣрваме, че нѣма да остане никой гладенъ. Имаше се сѣщо прѣдъ видъ, че има да прѣкараме една война и че колкото и да е голѣма нуждата на то-

гози или оногози за прѣхрана, не по-малка е нуждата и на Финансовото министерство да прѣхрани войниците. Когато говорите за помощи, не забравяйте, че това сѫ милиони, че този, който иска да ги даде, трѣбва да ги има. Нито Земледѣлската банка може да дава милиони и да ги раздава по начинъ, по който се желае, нито правителството може да гарантира за тѣхното раздаване. Пуй, което е направилъ Министерскиятъ свѣтъ, се оказа напълно достатъчно, както азъ ви заявихъ. Какво искате, тогава? Защо не давате два милиона, когато това се касае за нѣщо вече свършено съ единъ милионъ? Есеннитѣ посѣви съставляватъ $\frac{2}{3}$ отъ нашето производство; сега имаме пролѣтни и се надѣваме, че сѣмето, съ което разполага страната ще бѣде достатъчно. Ще срѣщнемъ, може-би, мъжнотни да недосѣемъ 10, 15 или 20%; но това нѣма да се случи, защото населението не можало да намѣри пари и сѣме, а защото нѣма добитѣкъ. А казахъ ви, че тази нужда отъ добитѣкъ е толкова голѣма и иска толкова милиони и врѣме при това, че ние можемъ да мислимъ за нейното удовлетворение, даже и да бѣхмѣ държава много по-богата, отколкуто сме.

Затова, азъ ще моля да не се говори по-нататѣкъ върху това, че населението било бѣдно и нѣмало храна. Ако искате да го прѣхранвате, всѣки денъ виждате, че гласуваме да се разрѣшава на градскитѣ общини да сключаватъ заеми за прѣхранната му.

М. Георгиевъ: То сѫ за градскитѣ общини.

Министъръ Т. Теодоровъ: Има и други срѣдства, за да се прибѣгне къмъ самопомощъ въ селата, и азъ, за щастие на България, ще кажа, че у насъ всичко може да се случи, но да умратъ хора въ селата отъ гладъ, нѣма да се случи, нито се е случвало отъ когато помнимъ България, нито ще се случи още за дълтъ периодъ врѣме.

Недѣйте забравя още, че когато се касае за сѣме, нашитѣ добри селяни единъ другиму си спомогатъ и даватъ въ заемъ, може-би взематъ за заема лихва повечко, дадатъ два пиника и взематъ три, но и онѣзи, които иматъ нужда, ги даватъ, привикнали сѫ и не се сърдятъ. И ако не бѣше тази самопомощъ, докато ние изтѣлнимъ тая формалностъ да имъ раздаваме пари отъ Земледѣлската банка съ подписи, шѣха да останатъ и нивитѣ имъ незасѣли и хората гладни. Това е доброто у нашия народъ, че всѣки има самъ прижката за себе си, има инициатива да осигури своята прѣхрана, не живѣе днесъ за днесъ, а днесъ мисли винаги за утрѣ, тази година мисли за догодина и взема мѣрки и намира подкрѣпка у сѣсѣдитѣ си. Това е едно много цѣнно качество и то е, което ни спасява. Ние, при все това, като правителство, не можемъ да не съзнаемъ въ известенъ моментъ известна нужда и да вземемъ въ границитѣ на възможното нужнитѣ мѣрки, за подпомагане, безъ да чакаме даже да се събира Народното събрание, защото бѣше невъзможно да направимъ това.

Ходатайствувамъ, прочее, да не се прѣпираме върху това, нужно ли е по-много или по-малко, защото това вече е рѣшено, ангажирано, раздадено, и нѣма, освѣтъ да се одобри отъ Народното събрание, защото всички, които говориха досега, признаватъ, че е полезно. Повече не можемъ да направимъ и слѣдователно нѣма защо да размишляваме.

Колкото се касае до това улеснение, за което каза г. Георгиевъ — Земледѣлската банка да не иска по 3—4 подписа за отпускане заема — то е направено съ постановление отъ Министерския свѣтъ. Въ самото постановление, което то нѣма приложено тукъ, ние казваме, че ще се отстъпи отъ нормата, че заемътъ за сѣме ще се дава, срѣщу подписъ даже

на едно лице. И затуй държавата се явява да гарантира прѣдъ Земледѣлската банка, защото има вѣроятностъ 80%, че паритѣ ще пропаднатъ, и че ще трѣбва да ги плати, — може-би, държавата.

Министъръ Д. Христовъ: Не вѣрвамъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Кой знае! Г. министърътъ на земледѣлието се надѣва, че нѣма да пропаднатъ, но може да пропаднатъ. И азъ се надѣвамъ, че нѣма да пропаднатъ, но знамъ, опитътъ на миналото ни учи, че когато се дава заемъ подъ гаранция на държавата, всички мислятъ, че ще плати държавата. (Смѣхъ) Това е моятъ опитъ, като финансовъ министъръ.

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Има думата съвлиневскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Кръстю Попкрѣстевъ.

К. Попкрѣстевъ: Слѣдъ обясненията, които даде г. министърътъ на финанситѣ, за менъ не остава повече нищо да кажа. Сумата отъ единъ милионъ лева, отпусната за сѣидбитѣ, вече е изразходвана. Пролѣтнитѣ сѣидби не изискватъ много голѣма сума, тъй като тѣ биватъ несравнено по-евтини отъ есеннитѣ: съ една кофа кукурузъ се засѣватъ маса ниви.

Но азъ вземамъ думата по-скоро да кажа, че свършено невѣрно е, че въ България есеннитѣ посѣви не били станали. Напротивъ, 90% — даже малка е цифрата — е това, което е засѣто у насъ. Ние не трѣбва по такъвъ начинъ да лансираме мисълта, че сѣидбитѣ не сѫ станали у насъ и всички да оплакватъ, като че ли България ще пропадне. Слава Богу, ние живѣемъ въ села, ние имаме ниви, сѣемъ и знаемъ, че 90% отъ есеннитѣ посѣви сѫ станали.

Обаждаъ се: Вѣрно, вѣрно!

К. Попкрѣстевъ: Малко по-иначе стои въпросътъ за пролѣтнитѣ посѣви, които, макаръ и да не сѫ важни, но ние не трѣбва да ги изпускаме изъ прѣдъ видъ. Пролѣтнитѣ посѣви ставатъ въ кратко врѣме, а сега имаме голѣма липса на работни рѣцѣ и добитѣкъ. И зарадъ туй, струва ми се, че е потрѣбно да направимъ нѣщо повече отъ онова, което почитаемото правителство е направило досега. Азъ мисля, че трѣбва да апелираме и къмъ нашитѣ добри приятели, къмъ мюсюлманитѣ, които много заслужиха въ момента, да ги използваме, да се притекатъ на помощъ на християнското население, за да може да се засѣятъ не 90, а 100% отъ пролѣтнитѣ посѣви и на 17 септември, когато си дойдатъ наново тѣзи, които отидоха да пролѣятъ кръвта си за славата на отечеството...

Обаждаъ се: Много късно!

К. Попкрѣстевъ: ... да намѣрятъ хамбаритѣ така пълни, както ги оставиха. Нека не забравяме, че миналата година бѣше една отъ най-плодороднитѣ години. Но нужно е тази година да бѣде повече плодородна, и ще бѣде плодородна, ако засѣемъ оврѣме нашитѣ ниви.

Така че, азъ съмъ за прѣложението и ще гласувамъ за него.

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Има думата г. министърътъ на земледѣлието.

Министъръ Д. Христовъ: За свѣдѣние, ще ми позволите да кажа и азъ двѣ думи. Онова количество сѣме, което е отпуснала Земледѣлската банка, е прѣдназначено за посрѣщане на най-насъщни нужди. Тамъ, дѣто такива нужди сѫ се явили, ние сме се

притекли на помощ. Естествено е, ние не можем да гласуваме голъми кредити и да отпусваме съме безразборно: ще отпуснем дѣто е необходимо; дѣто не е необходимо, нѣма да отпуснемъ. Въ всички онѣзи мѣста, които сѫ изивили, дѣто населението е почувствувало подобна нужда, ние сме се притекли на помощ. Считамъ, че това количество, което се прѣд-вижда въ прѣдложеніето, ще бѣде достатъчно. Истина е, че въ нѣкои околини има незасѣти и 20% отъ зимнитѣ посѣви. Обаче има нѣкон мѣста, дѣто е свършено засѣта онази площъ, която въ нормално врѣме се засѣва съ зимни сѣидби. Но като се вземе срѣдното, г. министърътъ на финанситѣ е правъ, като твърди, че има най-много до 10 или 12% — нѣмаме точна статистика — незасѣта площъ съ зимни сѣидби. Едно отъ благоприятнитѣ обстоятелства, за засѣване на зимнитѣ сѣидби е това, че самиятъ сезонъ е по-дълготраенъ, отколкото при пролѣтнитѣ посѣви: засѣването почва отъ августъ и продължава до късна есенъ и до декемврий, когато врѣмето е добро. Що се отнася до пролѣтнитѣ сѣидби, тамъ ще имаме повече затруднения, тъй като сезонътъ е късъ: работитѣ се започватъ съ настѣпването на пролѣтътъ, ето сега въ мѣсець мартъ, и завършватъ до половината на априлнй най-късно; можемъ да кажемъ до 15, 20 априлнй се свършватъ полскитѣ работи по засѣването на дребнитѣ зърнени храни, а така сѣщо и на кукуруза. Обаче, що се отнася до засѣването на самитѣ пролѣтни сѣидби, които съставяватъ половината, или 50% отъ общата засѣвана площъ, ние нѣма да срѣщамъ мъжнотии. Ще срѣщнемъ нужда отъ това, което г. министърътъ на финанситѣ констатира тукъ — не толкова отъ работни рѣжѣ, колкото отъ работенъ добитѣкъ. Въпросътъ за доставката на работенъ добитѣкъ, слѣдъ реквизирането му за нуждитѣ на войската е единъ въпросъ отъ огромно значение, съ който въпросъ ние въ Министерския свѣтъ сме се занимавали, а така сѣщо и въ една особена комисија, която вече азъ съмъ назначилъ, ще има да проучимъ срѣдствата за удовлетворение на тая нужда. Защото, г. г. народни прѣдставители, въпросътъ не се касае само за засѣването на пролѣтнитѣ храни, за сегашния сезонъ, за който цѣль имаме нужда отъ работенъ добитѣкъ, но слѣдъ засѣването ще започнатъ полскитѣ работи: ще настѣпн жетва, ще настѣпн харманъ, а слѣдъ 5—6 мѣсеци ще настѣпн отново сѣидбитѣ на зимнитѣ храни и ако населението нѣма добитѣкъ, ние рискуваме да компрометираме реколтата за идущата година. Ето защо, въпросътъ за доставката на добитѣкъ е единъ въпросъ отъ актуална важность и ние не можемъ, освѣтъ да вземемъ всички мѣрки за разрѣшеніето му. Въ какво ще се състои неговото разрѣшение, не мога още да кажа. Но отъ свѣдѣнията, които имаме въ министерството — понеже нѣмаме статистика, дори нѣмаме органи за събиране на свѣдѣния, но отъ повърхностнитѣ данни, които имаме — оказва се, че ще трѣбва да доставимъ отъ най-малка страна около 20.000 двойки добитѣкъ. Ако смѣтнемъ по 1.000 л. едната, тѣ сѫ 20 милиона лева. Виждале каква грамадна сума! Съ такава сума сега не разполагаме и ще остане да търсимъ добитѣкъ, по-послѣ, когато ще бѣде свършена войната, когато ще бѣде склученъ миръ и се ликвидиратъ тѣзи въпроси, които сега сѫ отъ голѣма важность.

Обаче министерството взема и други мѣрки. Ние не можемъ да рѣшимъ въпроса, ако нѣмаме помощта на самото население. Какво се оказва? Има общини, напр. въ с. Липница, Ловчанска околина, където правихме анкета, и се оказа, че $\frac{1}{3}$ отъ добитѣка е реквизиранъ и оставатъ $\frac{2}{3}$. Съ тѣзи $\frac{2}{3}$ ще може да се засѣятъ въротно $\frac{3}{4}$ отъ онази площъ, която въ обикновено врѣме се засѣва съ пролѣтни храни. Но се оказва слѣдующето: добитѣкътъ, който е останалъ въ селото, не е разпрѣдѣленъ еднакво

между всички стопанства: има стопанства по-дребни, които нѣматъ никакъвъ добитѣкъ, а има по-голѣми стопанства, въ които е останалъ работенъ добитѣкъ. Такова положение съществува въ много села. Важниятъ въпросъ, който сега се явява е, какъ да се организира работата, што, съ наличността на този добитѣкъ, който се намира въ всѣко едно село, да може да се засѣ по-голѣма площъ. Ние сме взели тази грижа. Какъвъ ще бѣде резултатътъ отъ мѣроприятното, не зная, но надѣя се, съ Божия воля, да направимъ това, което прѣди всичко самото население ще направи, и отъ друга страна, съ помощта на административнитѣ власти, надѣя се, че гладъ не ще има и ще се стремимъ да докараме нивото на реколтата такова, каквото бѣше миналата година, въ-прѣки това, че страната прѣживява такива сѣдбопосни събития.

Прѣседателствующъ Г. Згуревъ: Понеже никой не иска думата, обявявамъ дебатитѣ за прѣкратени.

Ще се гласува. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ рѣшеніето за даване гаранцията на държавата прѣдъ Българската земледѣлска банка, за отпуснатитѣ отъ послѣдната заеми и храна за сѣме на бѣдното земледѣлско население за 1912/13 г., съгласно постановленіето на Министерския свѣтъ отъ 16 октомврий 1912 г., протоколъ № 148, да си вдигнатъ рѣжката. (Болшинство) Събранието приема.

Пристапваме къмъ послѣдната точка отъ дневния редъ: първо четене законопроекта за допълнение закона за народното просвѣщение — продължение на разискванията.

Има думата г. Христо Поповъ.

Х. Поповъ: Азъ се отказвамъ за г. Пешева.

Прѣседателствующъ Г. Згуревъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Петъръ Пешевъ.

П. Пешевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! По законопроекта за измѣнение закона за просвѣщеніето си казаха думата най-компетентнитѣ — бивши министри на просвѣтата, бивши учители и литератори, хора, които много хубаво разбиратъ тази материя. Обаче, въпрѣки туй, което тѣ казаха, позволихъ си да излѣза и да кажа и азъ нѣколко думи, да размѣня нѣколко свои мисли, макаръ да нѣмамъ тази компетентность, каквато прѣждеговоривнитѣ обладаватъ, която имъ признавамъ. Азъ ще говоря, така да се каже, отъ народа, тъй както народътъ схваща просвѣтното дѣло и въ това отношение, може-би, ще се различавамъ отъ компетентнитѣ хора, които трѣбва още отсега да го кажа, много едноностранчиво засегнаха този въпросъ: заставаха само на страната на учителството и изоставиха интереситѣ на народа, на държавата, които не засегнаха никакъ; тѣ искаха по всѣкакъвъ начинъ да оградятъ интереситѣ на учителството, да го поставятъ на подобращата му висота, безъ да приематъ каквито и да е задължения за това учителство спрѣмо държавата, безъ да допуснатъ дори, че и между учителството може да има неотговарящи на званието и положението си, за които трѣбва да има извѣстни законоположения. Укориха г. министра на просвѣщеніето и съ него заедно и цѣлото правителство — защото съ одобрението на цѣлото правителство е внесенъ този законопроектъ — че идентъ, които сѫ ръководили г. министра, били реакционни. Укорява се настоящето правителство, че съ този законопроектъ гони да прокара реакционни идеи, да унищожи учителския съюзъ, да сломи силата на учителството. И тия укори се отправиха противъ г. министра, респективно противъ правителството, отъ едната частъ на управляющето болшин-

ство — отъ прогресивно-либералитѣ. Тѣ укориха и своитѣ министри и своето правителство, че сезирахъ Народното събрание съ единъ реакционенъ законопроектъ. Макаръ и опозиционеръ, азъ не ще хвърля тоя упрекъ противъ г. министра и противъ правителството, защото признавамъ всичката искреностъ, която е ръководила г. министра, за да внесе извѣстни измѣнения въ закона за просвѣщението. И на мой възгледъ, може-би, той се лъже въ извѣстни реформи, които иска да прокара, но азъ не мога да му откажа искреностъта, че той не е ималъ намѣреніето да гони когото и да било. Защото единъ бившъ учителъ, единъ министъръ на народната просвѣта, единъ човѣкъ, който е посвѣтилъ повечето отъ живота си да служи на просвѣтата, да служи на учителството, увѣренъ съмъ, не ще да мрази учителството. (Ржкоплѣскане отъ болшинството)

Г. г. народни прѣдставители! Може ли да се говори въ нашата срѣда за омраза противъ учителството? Та кой е този измежду насъ, който ще мрази и гони учителитѣ? Не сме ли минали ние прѣзъ ржцѣтъ на учителитѣ? Та какво по-високо, какво почетено звание и призвание има отъ учителството, за да се мисли, че който и да е, особено единъ министъръ на просвѣтата, ще гони учителството и то въ настояще врѣме, когато това учителство, еднакво съ всичкитѣ слоеве на българския народъ, защитава отечеството, като еднакво носи всичкитѣ тежести на кръвната повинностъ, тамъ на бойното поле, срѣщу неприятеля? Г. министърътъ на просвѣтата, може-би, въ отличие отъ насъ, извънредно прѣданъ на своята работа, не слуша гърма на пушкитѣ и топоветѣ; той е обзетъ всецѣло отъ своята мисль, да направи нѣщо за просвѣтата; и зарадъ туй, макаръ и толкозъ да сме записани, той не може да се откаже отъ своята мисль да работи за просвѣщението. Както видѣхме, той направи всички отъ своя страна усилия да се откриятъ училищата и да се започне учението, въпрѣки всички несгоди и недостатѣци. И ние, вѣроятно, не ще да сме съгласни съ него, да се отдадемъ на мисли за просвѣщението, на сериозни разисквания въ сегашно врѣме, когато мисльта ни е тамъ далечъ на бойното поле, когато до насъ достига еката отъ гърмежа на пушкитѣ и топоветѣ, когато до насъ идатъ охканіята на нашитѣ братя, на раненитѣ, на ония, които падатъ на бойното поле въ защита на отечеството, но, като констатираме това, не трѣбва да обвиняваме г. министра на просвѣщението, че иска, така да се каже, въ бѣсово врѣме, да прокара реакционни мѣрки противъ учителството. И ако се взрѣмъ въ проекта, който ни е прѣдставенъ отъ г. министра на просвѣтата, ще видимъ, че свършено не могатъ да се намѣрятъ такива реакционни идеи у него, каквито му се приписаха отъ прѣждеговорившитѣ.

Най-напрѣдъ, г. г. народни прѣдставители, нека се спремъ на прѣдложението на г. министра на просвѣщението за учрѣдяване на областни училищни съвѣти. Това е децентрализация — се казва въ мотивитѣ на законопроекта. „Това“, отговарятъ му господата, които го критикуваха, „не е децентрализация, а е една реакционна мѣрка“, защото съставътъ на тѣзи съвѣти не билъ отговарялъ на желанията на тогава или оногава. Споредъ мене, г. г. народни прѣдставители, не може да има никакъвъ споръ, че съ уреждането областнитѣ училищни съвѣти се въвежда децентрализация. Фактъ е, че Министерството на просвѣщението отстъпва своитѣ права на отдѣлни учрѣждения, установени въ провинцията, като имъ дава право, изключително тѣ да се занимаватъ съ назначаване и увольняване на учителитѣ. Това, което досега е било съсрѣдоточено въ Министерството на просвѣщението, се прѣдоставя на областнитѣ училищни съвѣти, тѣ да го разрѣшаватъ, като имъ се даватъ права, които досега имаше само министърътъ

на просвѣтата. Занапрѣдъ той се отказва отъ тѣзи права, за да върви работата по-бързо, въ интереса на самото просвѣтно дѣло. Азъ разбирамъ, че съставътъ на тѣзи областни училищни съвѣти може да не е достатѣчно добръ подбранъ. Да, говорете за това, дайте да се съгласимъ, да промѣнимъ състава на тѣзи съвѣти, да махнемъ митрополита, напр. този *bête noir*, омарния чернокапецъ, да го замѣнимъ съ другъ. (Смѣхъ) Нека да махнемъ окръжния управителъ, понеже той е органъ на властъта, на държавата, която е „нашъ врагъ“, да го замѣнимъ съ други. Азъ приемамъ, допушамъ, и съмъ съгласенъ дори, че този съставъ тѣй, както го е опрѣдѣлилъ г. министърътъ на просвѣтата, не ще отговори на цѣльта, която е ималъ прѣдъ видъ — на децентрализацията. Но тоя въпросъ, г. г. народни прѣдставители, е второстепененъ, въпросъ на подробностъ: да замѣнимъ митрополита съ лице избрано отъ учителското тѣло, отъ гимназиянитѣ учители и т. н. — това е второстепенна работа. Но въ сжщностъ това не значи, че нѣма децентрализация. Децентрализация има и тя е напълно прокарана въ тоя законопроектъ. И ние трѣбва да я приемемъ и трѣбва да се съгласимъ, че въ сжщностъ се прави една децентрализация, обаче нейното осществяване остава единъ въпросъ, който ще се разрѣши въ комисията, дѣто могатъ да се замѣнятъ и митрополитътъ, и окръжниятъ управителъ, па и директорътъ съ лица, които сж намъ по-угодни, лица по-напрѣдничави, лица приятели на учителството. Можемъ да направимъ това нѣщо; можемъ да се съгласимъ да наредимъ и да приемемъ, че единъ митрополитъ не ще има тази охолоностъ, не ще има тѣзи познания по учебното дѣло, както може да ги има единъ прѣдставителъ на класното, или основното учителство. Та, г. г. народни прѣдставители, нека погледнемъ на работата тѣй, както си е, и онуй, което е децентрализация, да го приемемъ, че е такава, да я уредимъ въ подробноститѣ, и да приемемъ, че тая реформа е реформа не реакционна, а демократическа, която можемъ да осществимъ напълно съ тѣзи поправки, които свѣдучитѣ г. г. бивши министри и — *hommes de lettres* — писатели, могатъ да направятъ при второто четене на законопроекта, и въ комисията.

Съ страхъ да мина и азъ за реакционеръ, за назадничавъ човѣкъ (Смѣхъ въ болшинството), ще си позволя да отхвърля всички тѣзи укори, които се отправятъ противъ нашето духовенство. Това недоуѣрие, тия страхове отъ нашето духовенство, не сж българска рожба!

Отъ болшинството: Вѣрно!

П. Пешевъ: Тѣ сж рожба френска, купешка, отъ книжкитѣ почерпена.

Отъ болшинството: Право! Браво!

П. Пешевъ: Борба противъ духовенство има тамъ, дѣто туй духовенство е прибѣгвало до инквизиция, до аутофаде и до Вартоломеевска нощъ. Може да има настроение само противъ духовенство, което се бори противъ народа си, което се бори противъ републиката, което се бори за въстановяване на монархията, което иска да мачка и тѣпче народа си, но не и противъ едно духовенство, каквото е българското, което винаги е било заедно съ народа си и никогда не се е отдѣляло отъ него, а заедно съ него е страдало, заедно съ него страда и досега.

Отъ болшинството: Вѣрно! (Ржкоплѣскане)

П. Пешевъ: Отъ духовенството излѣзе първото наше учителство. Кои бѣха нашитѣ първи учители? Не бѣха ли калугеритѣ и свещеницитѣ, които дадоха

нашата писменост? Не бѣха ли калуѣри, не бѣха ли отъ духовенството светитѣ братя Кирилъ и Методий? Ония, които страдаха по заточение, които висѣха по бѣсилкитѣ, които се борѣха заедно съ народа, които никога не сж се отдѣляли отъ народа, не сж ли свещеници, не сж ли отъ духовенството? Отъ какво нашето духовенство е заслужило тѣзи укори, които му отпиратъ ние? Можеме най-малкото да замълчимъ, ако не ни е угодно, или ако искаме да бждемъ удобни на нѣкои си; но да хвърляме такива укори противъ него, е съвършено несправедливо и съвършено неоснователно, особено, когато ние сме въ една държава, на която конституцията признава господствуваща вѣра — источно-православната. Ние не живѣемъ въ Франция, дѣто има раздѣление на църквата отъ свѣтската властъ. Ние сме подъ режима на една конституция, която признава за господствуваща источно-православната вѣра и която трѣбва да я зачитаме. Ние не сме подъ режима на единъ законъ, който забранява прѣподаването на Законъ-Божи въ училището, както това е въ Франция; ние сме подъ режима на единъ законъ, който заповѣдва прѣподаването на Законъ-Божи. Ние живѣемъ въ срѣдата на единъ народъ, въ който нѣма религиозенъ фанатизъмъ, нито тая голѣма набожностъ, каквато има въ Франция, отъ дѣто заимствуваме тирадитѣ противъ духовенството. Нашиятъ народъ не е фанатикъ, вѣрующъ, нито е заблуденъ въ нѣкои си религиозни прѣдрасъждения. За него може да се каже, че е най-нерелигиозенъ въ много отношения. И да идемъ да я доунищожимъ тази малка религиозностъ, да разсипимъ и останалата вѣрица, азъ мисля, че не е нито справедливо, нито цѣлѣсообразно. Държавата взема мѣрки да подготви духовенството: поддържатъ се семинарии; открива се духовна академия, даватъ се възнаграждения на свещеницитѣ, за да се подготви едно добро духовенство, а отъ друга страна, ние тукъ въ Народното събрание съ насмѣшки и подигравки се отнасяме къмъ служителитѣ на църквата. Е, г-да, какъ ще привлѣчемъ въ служба на църквата достойни и добри български граждани, когато се подиграваме съ тѣхъ, когато ги подритваме, когато ги считаме за недостойни да бждатъ дори училищни настоятели? По нашитѣ закони — мисля по закона на г. Мушанова — една попатия може да бжде училищна настоятелка, а единъ свещеникъ не може да бжде училищенъ настоятелъ.

Отъ болшинството: Вѣрно! (Ржкоплѣскане отъ болшинството и общъ смѣхъ)

П. Пешевъ: Азъ разбирамъ желанието на нѣкои да отдѣлимъ църквата отъ държавата, разбирамъ желанието на сжщитѣ да прѣмахнемъ прѣподаването на Законъ-Божи, защото тѣй както се отнасятъ нѣкои наши учители противъ този прѣдметъ, както тѣ го прѣподаватъ сега, азъ убѣдени и настроени противъ него, ще да е прѣдпочтително сама държавата да прѣмахне този прѣдметъ отъ училищата, отколкото той да се прѣдава тѣй, както това става сега.

Обаждатъ се отъ болшинството: Това го правятъ само младитѣ — социалиститѣ.

П. Пешевъ: Но единъжъ държавата признала вѣрата, единъжъ нашата конституция признала първенството на нашата источно-православна църква, азъ мисля, че най-малкото, което може да се направи, е поне да не се отнасяме по такъвъ оскърбителенъ начинъ къмъ нашето духовенство, както въ тази ограда азъ съ тѣжа слушахъ да правятъ най-просвѣтени наши българи, държавни хора.

Азъ дори не бихъ ималъ нищо, ако напр. митрополитътъ бжде зачеркнатъ отъ състава на областния

училищенъ съвѣтъ, стига да се постигне една истинска децентрализация.

И. С. Бобчевъ: Нѣма защо да го зачеркваме.

П. Пешевъ: Може-би и за него това ще е по-добрѣ. Тѣй и тѣй отстраняваме духовенството отъ нашия общественъ животъ, по-добрѣ е да не го мѣсимъ и въ училищата. Понеже тукъ, между насъ, идеитѣ сж тѣй много напѣднали, азъ мисля, че това нѣщо ще бжде прието съ единодушие, както се прие и изключването на свещеницитѣ отъ правото да уреждатъ нашитѣ селско-общински училища.

И. С. Бобчевъ: Това не е назадничаво.

П. Пешевъ: Азъ казахъ, г. г. народни прѣдставители, че помежду ни тукъ не може да има човѣкъ противенъ на учителитѣ, защото, първо, повечето отъ насъ — това го казахъ — сме били учители, защото всички сме се учили, защото най-близкитѣ ни сж учители. Трѣбва, слѣдователно, учителитѣ, на които повѣрваме младото поколение, за да могатъ да създадатъ отъ него достойни български граждани, самитѣ тѣ да бждатъ поставени на онай висота, каквато тѣхното звание изисква, като ги обезпечимъ материално, като имъ дадемъ всичката морална поддръжка, за да могатъ да вървятъ напѣдъ въ просвѣтното дѣло. И въ туй отношение азъ се присъединявамъ къмъ вечни онѣзи, които тукъ, отъ тази трибуна, искаха материалното и морално осигуряване на учителството; да бжде осигуренъ неговиятъ хлѣбъ, да бжде осигурено неговото мѣсто, да не бжде изложено на капризитѣ на тълпата и на партизански гонения, да може спокойно да просвѣщава и ученицитѣ, и народа. И като поставямъ тѣй високо учителското звание, азъ, отъ друга страна, не желая да се покровителствуватъ тия или ония отдѣлни единици отъ учителството, които тукъ-тамъ между народа прѣдизвикватъ негодувание и съ своята разпуснатостъ въ нравитѣ, съ своитѣ отрицателни отношения къмъ държавата и къмъ вѣрата на българския народъ.

Отъ болшинството: Bravo! (Ржкоплѣскане)

П. Пешевъ: Пълна свобода на съвѣстѣта на учителя, но и пълна неутралностъ отъ тѣхна страна спрѣмо народнитѣ вѣрвания. Туй нѣщо го има дори и тамъ, отъ дѣто заимствуваме всичко, което се касае до свѣтската страна на просвѣщението; това го има и въ Франция, дѣто е забранено на учителя въ републиката да оскърбява вѣрванията на народа. На учителя въ Франция е забранено да прѣподава Законъ-Божи, но му е забранено въ сжщото врѣме да оскърбява и ония, които вѣрватъ въ Бога. Тамъ богоборството е забранено. Защо, прочее, у насъ то да се търпи? Защо, прочее, у насъ да се търпи тая слободия на нѣкои единици, които тукъ-тамъ, на публични мѣста, считатъ за своя първа длъжностъ да съборятъ у народа вѣрата въ Бога? Та дотамъ ли най-подиръ дойдохме, да считаме за първа своя длъжностъ богоборството, като че вѣрата въ Бога е едно голѣмо зло у насъ, та нѣкои отъ учителитѣ — казвамъ, това сж единици; моля, това да не се обобщава — си позволяватъ тия оскърбителни прояви на народната вѣра, прояви на богохулство и богоборство? И, г. г. народни прѣдставители, ако тукъ-тамъ се е явило роптание, негодование противъ нѣкои отъ учителитѣ, то е именно затова, защото нѣкои отъ тѣхъ, отдѣлни единици, си позволяватъ такава една зловторна дѣйностъ между народа.

Не е само това. Тукъ-тамъ има и голѣма разпуснатостъ въ нравитѣ, разпуснатостъ, която заблѣзана у обикновения гражданинъ не може да възбуди

негодование въ обществото, защото ние, обикновените граждани, не сме поставени въ очитъ на народа тъй високо, както е учителътъ. „Комуто е дадено много, отъ него много се иска“ и понеже учителътъ е поставенъ много високо, отъ него народътъ иска безукоризненостъ въ морално отношение. По тая причина проявитъ на разпуснатостъ, извършени тукъ-тамъ отъ нѣкои учители, възбуждатъ негодованията въ народа. Говоря за единици, но не за цялото учителство. Отъ друга страна пъкъ, тия прояви трѣбва да заставятъ държавата и държавното управление, да вземе мѣрки спрѣмо такива отдѣлни единици, да не си позволяватъ тия волности, оскърбителни за народа. И ако се взематъ нѣкои такива постановления въ кой да е законъ — въ сега дѣйствиющия или въ тоя, който се внася сега — това не значи, че ония, които сѣ ги прокарвали — г. Мушановъ, или г. Апостоловъ, или пъкъ оня, който сега иска да ги прокара, г. Пѣевъ — сѣ учителомразци, гонители на учителитѣ. Съвършено не. Тѣ искатъ именно да оградятъ учителството отъ такива единици — да разчистятъ плѣвела, за да остане чистото, та учителството да остане сѣ тъй високо въ очитъ на народа, както е било досега. Ако се създава наказателенъ законъ, този, който го създава, не е единъ човѣкомразецъ, който счита цялото човѣчество прѣстѣпно; наказателнитѣ разпореждания се правятъ само за прѣстѣпнитѣ хора. Сѣщо тъй, ако се създаватъ дисциплинарни комисии, ако се нареждатъ наказания за тогосъзъ или оногосъзъ отъ учителитѣ, то се прави за лошитѣ, за прѣстѣпнитѣ, но не за добритѣ. Говори се изобщо за учителството, че то е добро. Никой не възражава нѣщо противъ. Въ грамадното си болшинство учителството е идеално, добро и е за похвала; но ние не говоримъ за тѣхъ, а говоримъ за ония, които сѣ прѣдизвикали вниманието на държавната властъ, говоримъ за ония, които обявяватъ война на държавата, които казватъ: „Държавата е нашъ врагъ, ние ще се боримъ съ нея и ще я съборимъ, ще се съюзяваме съ съюза на съюзитѣ, ще правимъ стачки и т. н., но ще унищожимъ тая буржоазна държава.“ Държавата не може да търпи такива попълзновения, тъй, както не ги търпи републиканска Франция, правителството на която, знаете, това лѣто още взе — чрезъ министри социалисти дори — мѣрки противъ учителскитѣ събрания, които си позволяваха да взематъ противодържавни рѣшения. У насъ, за жалостъ, частъ отъ учителския съюзъ, който има такава висока задача да охранява интереситѣ на учителитѣ и да спомага за просвѣщението, частъ отъ тоя учителски съюзъ, казвамъ, е влѣзла въ ролята на партийно учрѣждение. Не трѣбва да ходимъ много далечъ. Това лѣто, знаете, учителскиятъ съюзъ въ болшинството си отстрани всички ония, които не бѣха съ социалистически убѣждения: произнесе се противъ тъй нареченитѣ „неутралисти“ и се обявя за строго социалистически съюзъ, за едно чисто партийно учрѣждение. Несъмнено, това дѣйствие на учителския съюзъ е противъ самото учителство, защото е вече отклонение отъ неговата задача, защото то е едно дѣйствие политическо, партизанско. Съ тия си дѣйствия учителскиятъ съюзъ губи характеръ на общо учителско учрѣждение. Ние трѣбва да съжаляваме за това, че едно такова хубаво учрѣждение се изразжда въ единъ партисенъ клубъ, ставало оръдие на една партия, каквито имаме много у насъ. Учителитѣ се обявяватъ за социалисти, вслѣдствие на което не могатъ да търпятъ въ срѣдата си ония, които не сподѣлятъ тѣхнитѣ убѣждения. Несъмнено е, че това не говори въ полза на ония, които вършатъ тия дѣйствия. И желателно е ония отъ насъ, които иматъ влияние върху учителството, които сѣ близко до него, да го посвѣтватъ, да му повлияватъ да се остави отъ тоя пътъ на борба противъ държавата, да се остави отъ пътя на държавнитѣ стачки, тъй

като ако върви въ тоя пътъ учителскиятъ съюзъ не може да намѣри подкрѣпата на държавата. И държавната властъ, ако не иска да демагогствува, трѣбва своевременно да каже това на учителството. Разбирамъ, че лесно можемъ доби популярностъ, ако вземемъ да възхваляваме учителитѣ за всичкитѣ имъ дѣла — и за тия, които сѣ за укоряване; но ние, които искаме да вземемъ участие въ управлението на държавата, трѣбва, въпрѣки нашата популярностъ, въпрѣки това, че ще си навлѣчемъ омразата на нѣкои учители, да кажемъ истината. А истината е тая, че учителството би трѣбвало да почита държавнитѣ институции, би трѣбвало да зачита държавната въра, би трѣбвало да щади българскитѣ национални идеали и вървания.

Отъ болшинството: Bravo! (Ржкоплѣскане)

П. Пешевъ: Казахъ: „комуто е много дадено, отъ него много се иска“, и заради туй настоявамъ, че Народното събрание трѣбва да осигури учителството морално и материално и въ туй отношение не вървамъ да срѣщна нѣкакво противорѣчие отъ какѣто и да е. Като искаме много отъ него, трѣбва да му дадемъ достатъчно, за да се държи на положението си. Ето защо, въ туй отношение, азъ не одобрявамъ разпореждането въ новия законопроектъ за повишаване на учителя по право, слѣдъ като е билъ повишенъ двѣ степени. Тая е една мѣрка, която не може да бѣде въ полза на учителството и поради това азъ не мога да я одобря. Туй разпореждане клони да липси учителя отъ материално засилване тогасъ, когато той има най-голяма нужда, когато неговото сѣмейство се е увеличило, когато срѣдствата нужни за прѣпитанието му сѣ нарастнали. Затуй азъ мисля, че повишението на учителя не трѣбва да бѣде ограничавано, освѣтъ по дисциплинаренъ редъ. Въ опрѣдѣленитѣ срокове, ония отъ учителитѣ, които не сѣ наказани съ лишение отъ право за повишаване, трѣбва да се повишатъ. Защото не може да искате отъ всѣки учителъ да бѣде писателъ, да бѣде ораторъ — да държи реферати, сказки, да пише статии и съ туй да бѣде отличенъ. Ще кажете съ повишаване, и то по дисциплинаренъ редъ само ония отъ тѣхъ, за които е било доказано, че неизпълняватъ редовно своята учителска служба, по всички други, които сѣ редовни въ изпълнение на своето учителско звание, трѣбва да бѣдатъ повишавани. Ето защо, въ туй отношение, азъ не мога да одобря разпореждането на законопроекта.

Не мога да одобря сѣщо тъй да се взематъ такси на ученицитѣ въ прогимназитѣ, затуй именно, защото първоначалното, тъй казано, основното образование, трѣбва да бѣде дадено, да бѣде улеснявано отъ държавата, по всевъзможни начини, не за интереситѣ на индивидуума, но за интереситѣ на самата държава, защото, колкото по-просвѣтени граждани имаме, толкова държавата се въздига, и понеже просвѣтенитѣ граждани по-съзнателно ще изпълняватъ обязаноститѣ си спрѣмо държавата. Отъ просвѣтени хора има нужда сѣмейството, има нужда и самиятъ индивидуумъ, но още по-голяма нужда има самата държава. Ето защо, азъ мисля, че е една грѣшка, дѣто се иска плащане такса за образованието въ прогимназитѣ.

Г. министърътъ на просвѣщението е прибѣгналъ въ своя законопроектъ до плевисницитѣ за провинението спрѣмо народа учителство. Въ туй отношение, г. министърътъ, ако е искренъ, е много краенъ, отива много налѣво. Него го обвиняватъ въ реакционерство, а той ни прѣдлага едно разпореждане ултра-демократично! (Смѣхъ)

Х. Поповъ: А пъкъ лѣвицата много надѣсно отива.

П. Пешевъ: Че какво по-добро от това? Най-крайното искане на един идеалист трѣбва да е за плебисцитъ. Нашитѣ утописти и крайни идеалисти казватъ тъй: „Всичко отъ народа и всичко за народа; народътъ е суверенъ, той е господарь на всичко, той трѣбва да избира и държавния глава. Той трѣбва да избира и съдиитѣ, той самъ лично и непосредствено трѣбва да се разпорежда съ всичко“. Начало на плебисцитъ имаме вече, внесено отъ г. Такева, като една крайно демократична мѣрка, по сключване заемитѣ въ общинитѣ. И г. министърътъ на просвѣтата, казвамъ, ако е сериозенъ, отива още по-далечъ въ угода исканията на крайнитѣ учители. Какво по-добро отъ това — искате свобода, искате народовластие, искате народно върховенство — на ви го? (Бурни ржкоплѣскания отъ болшинството. Смѣхъ) Вие казвате, че работите за народа, че народътъ ви обича, че народътъ ви почита, че той ви носи на ржцѣ — заповѣдайте; нека народътъ каже обича ли ви или не. Защо го отхвърляте? Какво по-демократично отъ това? Но мисля, че съ прѣдложението си за плебисцитъ г. министърътъ е искалъ да покаже несъстоятелността на подобни крайни убѣждения. Той е юмористъ, прѣвежда Маркъ Твена и Свифта, искалъ е прочее да употреби и малко юморъ въ тоя случай къмъ частъ отъ учителството, къмъ крайнитѣ идеалисти — „заповѣдайте, ето една рационална ултрадемократична мѣрка — плебисцитъ“. Но да се поддържа сериозно това, мисля, че не може. Отъ гледна точка на крайнитѣ, тѣ би трѣбвало сами да настояватъ да се приеме, да се узакони, но отъ точка зрѣние на управлението, отъ точка зрѣние на запазване учителитѣ отъ произволни, . . .

Д-ръ Х. Мутафовъ: Тамъ именно е въпросътъ.

П. Пешевъ: . . . отъ страсти, даже отъ вълнения, които могатъ да се възбудятъ и да се разгорещатъ въ едно село, въ една община, отъ агитациитѣ на учителя и противъ него. Въ желанието да прѣмахнемъ лошитѣ учители, съ този плебисцитъ ще изложимъ на гонение и най-добритѣ учители; ще бждатъ гонени, ще бждатъ прѣследвани и ще пострадатъ тѣ, а, може-би, ония, най-лошитѣ, които умѣятъ да се приспособятъ къмъ страститѣ на народа, ще се запазятъ.

Д-ръ Х. Мутафовъ: Много вѣрно.

П. Пешевъ: Ето защо азъ мисля, че тази реформа е несериозна, и то не за лошитѣ учители, за каквито говоримъ тукъ, н аслж за каквито се отнасятъ разпорежданията на дисциплинарниитѣ комисии. За тѣхъ дайте да увеличимъ разпорежданията на дисциплинарниитѣ комисии, да имъ дадемъ право, слѣдъ нѣколко наказания, да иматъ право да рѣшаватъ, щото единъ учителъ, който е станалъ нетърпимъ въ една община, въ едно общество, да наказватъ съ прѣмѣстване отъ едно село въ друго или дори съ врѣменно уволнение, но не да прибѣгваме до тая мѣрка плебисцитъ, каквато се прѣдвизжда въ настоящия законопроектъ, внесенъ отъ г. министра на народното просвѣщение, е неразумно.

Г. г. народни прѣдставители! Мисля, че казахъ тия мисли, които ме вълнуваха, съ всичката искреностъ на убѣжденията си. Безъ да съмъ дѣвецъ по просвѣщението, безъ да съмъ компетентенъ, чухо нѣкои мисли, които се изказаха въ Народното събрание, и съетохъ за длжностъ да кажа и азъ своето гледище и своитѣ мисли, като почитамъ, обаче, искреността на убѣжденията на господата, които прѣди мене говориха въ противна смисълъ. При туй настроение на половината отъ болшинството, което е абсолютно враждебно на тоя законопроектъ, кой знае да-ли той ще има съдбата да стане законъ.

Азъ казахъ своето мнѣние и своето убѣждение, като не си позволихъ да заподозирамъ г. министра на просвѣщението въ реакционерство, или въ каквото и да е. Г. министърътъ, като всѣки министъръ на просвѣтата, особено той, който е боравилъ дълги години по просвѣщението, е искалъ нѣщо да допринесе и не е ималъ търпѣнието да дочака друго по-спокойно врѣме, защото допусналъ е, че и той, като всѣко нѣщо врѣменно, е врѣмененъ и възможно е да не успѣе да каже своитѣ мисли, своитѣ идеи отъ висотата на мѣстото, на което е поставенъ; заради туй той ни е сезиралъ въ такова врѣме съ този законопроектъ. Какво ще направите съ законопроекта, менѣ ми е безразлично — ваша работа е, да-ли ще го отхвърлите или ще го приемете; но азъ мисля, че въ сегашно врѣме, когато цѣлото учителство, заедно съ цѣлия народъ, е заето въ кръвна борба съ неприятеля, когато голѣма частъ отъ учителитѣ сж паднали на бойното поле въ защита на отечеството, когато и друга частъ отъ него пѣшка въ болницитѣ изъ цѣла България отъ рани добити на бойното поле, . . .

Д-ръ Х. Мутафовъ: 200 души сж убити, а 2.000 души сж на бойното поле.

П. Пешевъ: . . . не ще имаме достатъчно спокойствие въ комисията и на второ четене да разгледаме този законопроектъ. Вѣрвамъ, че и г. министърътъ на просвѣщението въ туй отношение ще се съгласи съ насъ.

Г-да! Всичкитѣ наши мисли всецѣло сж насочени съвършено другадѣ, знаете какъ — тамъ, дѣто сж нашитѣ братя, нашитѣ бащи, нашитѣ приятели, тамъ, дѣто се чува гласътъ на тона и пушката, тамъ дѣто се рѣшава съдбата на България. Отъ друга страна вие знаете, че единъ нашъ съседъ, за да си гарантира нашето приятелство во вѣки вѣковъ, иска да откъсне парче отъ тѣлото на българския народъ и да го държи като залогъ за туй приятелство въ вѣчни врѣмена. Знаете, отъ друга страна, че нашитѣ приятели-сюзници ни пригрѣщатъ съ силни, до одушаване, пригрѣдки. Сега ние трѣбва да мислимъ и за туй, което иска нашиятъ съседъ, трѣбва да мислимъ за избавянето ни не само отъ неприятеля, но за избавянето ни и отъ приятелскитѣ до одушаване пригрѣдки на нашитѣ приятели-сюзници; ето защо, ние нѣмаме достатъчно спокойствие да разискваме и да рѣшаваме този законопроектъ на второ четене. (Ржкоплѣскане отъ лѣвицата)

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Има думата софийскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Янко Сакжзовъ.

Я. Сакжзовъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Менѣ се падна случаятъ да говоря слѣди патетическата рѣчь на нашия другаръ отъ опозицията г. Петъръ Пешевъ и налага ми се длжностъ, като се взирамъ въ тона и съдържанието на неговата рѣчь, да се спра върху оная обща частъ отъ нея, която, далечъ отъ да поддрѣпи неговитѣ мнѣния по законопроекта, иде единъ видъ да направи една изповѣдь по поводъ на законопроекта по просвѣтата. Г. Пешевъ, не въ подобие на г. Пѣева, дава единъ мотивъ, които искатъ друго съдържание, когато г. Пѣевъ ни дава едно съдържание съ единъ много благоприятни мотиви — едно противорѣчие. Безъ да бута, безъ да човърка нѣкой г. Пешева за мотивитѣ, които го ржководятъ да ни даде единъ либераленъ, единъ дори прогресивенъ законопроектъ за учителството, той ни изказва своята изповѣдь, която е далечъ отъ да бѣде либерална и прогресивна. Г. Пѣевъ, съ едно много кратко и либерално, и прогресивно мотивоположение ни дава единъ дѣйствително реак-

ционенъ по съдържание законопроектъ — да ме извини г. министърътъ и болшинството. Чудно е, наистина, че отъ двѣтѣ страни на тая камара, отъ дѣсно и отъ лѣво, прѣдставителитѣ на двѣ партии дохождатъ до два различни по съдържание законопроекта и до двѣ различни по тонъ мотивировки. Това трѣбва да се отдаде на много съображения. Г. Пѣевъ, ако бѣше заемалъ мѣстото на г. Пешева, толкозъ години заеманото мѣсто на г. Пешева, навѣрно щѣше да направи същата изповѣдь. Както се научавамъ, той и миналата година е направилъ същото, когато на негово мѣсто седѣше г. Бобчевъ. Изповѣдта е същата въ душата и на г. Пѣева, и на г. Пешева, само че на туй мѣсто г. министърътъ на просвѣтата е смѣтналъ за необходимо изповѣдта си да скрие, а да си покаже съдържанието такова, каквото го виждаме въ законопроекта.

Азъ съжалявамъ, г. г. народни прѣдставители, че нѣколко дена тукъ се занимаваме съ законопроекта за народната просвѣта, съжалявамъ, че толкова хубави мисли се изказаха и по съдържание и по тонъ на това мѣсто и съжалявамъ, че г. министърътъ на народната просвѣта прѣзъ всичкото това врѣме продължаваше безпокойно да слѣди дебатитѣ, да се отзовава на тѣхъ нѣкакъ си по единъ много краткъ и неартикулиранъ дори начинъ. Ние не го видѣхме като защитникъ на своето дѣло, като прѣдупрѣдителъ-законодатель, да излѣзе и да ни каже: „Г-да, недѣйте хвърля съмнѣнията си, недѣйте изказва прѣдположенията си, моята мисль и моето дѣло сѣ слѣднитѣ“. На негово мѣсто не само азъ не бихъ изтърпѣлъ това; на негово мѣсто ни единъ законодатель, който обича своето дѣло, не би трѣбвало така да направи, а би трѣбвало да дойде насрѣща на тая критика, да я прѣдупрѣди, да я съкрати, да улесни задачата на народнитѣ прѣдставители. На негово мѣсто единъ любителъ на просвѣтата, единъ законодатель по просвѣтата, който не би искалъ по своя законопроектъ да вдига шумъ и глъчъ въ страната, особено въ тоя моментъ, трѣбваше досега нѣколко пѣти да излѣзе и да прѣкрати тѣзи безполезни дебати, ако тѣ не се касаеха до основнитѣ, на които той полага своето законодателно дѣло. Така се не законодателствува — да чакате шесть дена да се изреждатъ оратори отъ лѣвицата и отъ дѣсницата, и Вие сетнѣ да дойдете да си кажете Вашитѣ мотиви, които нѣма въ Вашето изложение на мотивитѣ къмъ законопроекта. Това е една безполезна работа, това е една несериозна работа.

Министъръ И. Пѣевъ: Ще има и второ четене, г. Сакжзовъ.

Я. Сакжзовъ: Второто четене ще ни даде, какъ да поправимъ еди-кой членъ отъ законопроекта; второто четене нѣма да ни даде Вашитѣ мотиви, върху които ние толкозъ спорихме тукъ и които, подозирамъ, не щѣха да накаратъ г. Пешева да излѣзе съ своя особена мотивировка. Вие щѣхте да ни кажете: „Моето искрено почтено намѣрение и моитѣ мотиви сѣ, г. г. народни прѣдставители, тѣзи, ...“

Министъръ И. Пѣевъ: Азъ съмъ ги писалъ.

Я. Сакжзовъ: Азъ ще ги видя подиръ малко. — ... а не да ни карате да правимъ тълкуване, като на нѣкон евангелски изречения: аджаба какво е искалъ да каже г. Пѣевъ? Наистина, г. Пѣевъ е дългогодишенъ учител, той дълги години се бори за учителско законодателство, та сѣ трѣбва да има нѣщо, и понеже г. Пѣевъ мълчи, очевидно, моето заключение ще бѣде право, че мотивитѣ не сѣ тукъ,

нито пъкъ въ неговата рѣчь, която ще каже; мотивитѣ сѣ малко по-близо до ония, които г. Пешевъ прѣди малко ни каза.

М. Гайдовъ: Грѣшката е въ нашата парламентарна практика, че даваме при първо четене да се говори така широко.

Министъръ И. Пѣевъ: Той не желае да говори въ комисията, а само тукъ; сериознитѣ хора работятъ въ комисията.

Я. Сакжзовъ: До ще врѣме, г. министре на народната просвѣта, когато и тукъ, и тамъ, въ комисията, ще ме чуете по тоя въпросъ. Азъ съмъ най-голямъ партизанинъ на работата въ комисията, и на подпрѣдседателя г. Буровъ съмъ казвалъ това: викайте ни въ комисията, тамъ да дебатираме, тамъ да съждаваме закони, тамъ да законодателствуваме, защото тукъ само се говори. Минаха вече ония врѣмена, когато ние не стоиме на едно и също мнѣние, бѣхме на разни мнѣния и поразно оцѣнявахме разнитѣ фактори. Днесъ не отъ тукъ ние ще искаме да въздѣйствуваме върху разпространението или задущването на извѣстни идеи. Даже и другъ способъ има. Когато вие имате ежедневенъ печатъ, когато вие имате свобода на словото, когато вие имате толкова желѣзници, когато въ единъ и същи день можете да се намѣрите на десетъ събрания, не ще чакаме ние да излѣзатъ дневницитѣ на Народното събрание, за да се разпространятъ между народа, и отъ тамъ той да се повлияе. „Гечти о вакѣтъ“, както казватъ турцитѣ. Минаха тия врѣмена, когато съ такива стереотипни сръдства ние си служехме. Искамъ да кажа, че ако ме повикате въ комисията, при все че не съмъ отъ специалиститѣ по учебното дѣло, ще дойда.

Министъръ И. Пѣевъ: Вие сте длѣжни самичкъ да дойдете, нѣма нужда отъ поканя.

Я. Сакжзовъ: Както каза г. Пешевъ, всички сме били и ученици и учители. Учителството е единъ видъ сѣрбежъ, който остава у всички, които сѣ учителствували. Даже и сега ние не вършимъ нищо друго, освѣтъ пакъ учителска работа: учимъ се и искаме да учимъ хората. Слѣдователно, ако Вие бѣдете достатъчно сериозенъ да искате сериозно законодателство по Вашия ресоръ, Вие ще можете да свикате не само насъ, не само Вашия кабинетъ, но Вие ще можете да свикате и ония учителски тѣла, класно, съюзно и на основнитѣ учители, съ които ще можете да конферираете.

Министъръ И. Пѣевъ: Стига да желаятъ, има врѣме, всички ще си кажатъ думата.

Я. Сакжзовъ: Но Вие, г. министре, върпки Вашитѣ думи, като че не желаете.

Министъръ И. Пѣевъ: А-а-а.

Я. Сакжзовъ: Вие си припомняте, при Васъ идваха хора да се информиратъ върху Вашата работа. Ето, и азъ бѣхъ, който дойдохъ да се информирамъ. Вие ме метнахте, г. министре (Смѣхъ въ лѣвицата), Вие не ми казахте нищо.

Министъръ И. Пѣевъ: Не съмъ Ви метналъ.

Я. Сакжзовъ: Позволете, азъ не съмъ човѣкъ, който ще искамъ да бѣдатъ искрени спрѣмо мене. Но азъ искрено дойдохъ при Васъ, знаейки, че Вие сте дългогодишенъ дѣецъ по учебното дѣло, да се информирамъ, като какво мислите да направимъ въ новоосвободенитѣ земи и изобщо въ България. Вие

ми казахте, че тъжните да изнамерите средства за поддръжка на училищата. Азъ Ви казахъ: прѣкрасно, добръ е, че сте намислили нѣщо, ще видимъ какво е. Това единичко нѣщо ми казахте. При г. Пѣева се явиха много компетентни хора, прѣдставители на учителския съюзъ и той нищо не имъ е казалъ. На другия денъ отъ излизането на тия господа изъ неговия кабинетъ, тѣ получаватъ законопроектъ и се очудватъ. Г. министърътъ на просвѣтата приеми едно прѣдставителство на учителството въ България и не е смѣтналъ за нужно на това прѣдставителство да каже онова, което утрѣ ще тури въ своя законопроектъ. Както щете, но това е една липса на куражъ, бихъ казалъ.

Министъръ И. Пѣевъ: А, ха! Азъ ще Ви дамъ възможностъ да кажете и послѣдната дума по тоя въпросъ.

Я. Сакжзовъ: Да, ама „араба къранъ сора йолъ битмесь“.

Министъръ И. Пѣевъ: Защо „араба къранъ сора йолъ битмесь“ — има три четения?

Я. Сакжзовъ: Слѣдъ като излѣзохте по единъ такъвъ таенъ начинъ съ своя законопроектъ, слѣдъ туй, ако ще би и шестъ мѣсеца той да се разтърбушва тукъ. . . .

М. Гайдовъ: Какъ не, и гърцитѣ, и ромжитѣ, и сърбитѣ знаятъ за него.

Я. Сакжзовъ: Мепъ ми се чини, че тѣй е, г. Гайдовъ, защото въ българската камара не се чу нищо друго, освѣнъ законопроектъ на г. Пѣева.

Министъръ И. Пѣевъ: Значи, има пълна възможностъ да се обедини.

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Моля, г-да, не прѣкъсвайте.

Я. Сакжзовъ: Г. г. народни прѣдставители, азъ оставамъ тѣзи . . .

М. Гайдовъ: Закачки.

Я. Сакжзовъ: . . . тѣй или иначе, въ областта на закачкитѣ бѣлѣжки и прѣминивамъ къмъ нѣколкото пункта, които ми се виждатъ най-важни въ законопроектъ.

Г. министърътъ на народната просвѣта ни казва слѣдното въ своитѣ мотиви: (Чете) „За да се улесни правилното функционирание на разнитѣ административни служби по вѣдомството на повѣреното ми министерство . . .“, прѣдлагамъ ви слѣдния законопроектъ. Една мотивировка дѣйствително широка, обемаща твърдѣ много. Но азъ не съзирамъ върху веѣка една точка съответствующето законоположение, азъ не разбирамъ дѣ е улеснението за правилното функционирание на разнитѣ административни служби. Въ директориума ли ще го подиримъ? Азъ не виждамъ по-главното: (Чете) . . . за да се създадатъ условия, при които ще може да се използва най-рационално и ще може да се възнаграждава най-справедливо трудътъ на разнитѣ работници по учебното дѣло — и това не виждамъ. Отъ г. министъръ Пѣева азъ очаквахъ да срѣщна туй, което, дѣйствително, дълги години го очакваме въ България по учебното дѣло: какъ можемъ ние да направимъ, щото трудътъ на учителя да се използва най-рационално за просвѣтата на българския народъ. Това ние не виждаме, това нѣма въ законопроектъ. Навѣрно, въ мисълта на г. Пѣева нѣма нито единъ планъ за въ

бѣдѣще, какъ да се използва трудътъ на учителя за просвѣтата на гражданството, нѣщо, което мислятъ всички български граждани, които се занимаватъ съ просвѣта, нѣщо, което мисли основниятъ учителски и класниятъ учителски съюзи: този трудъ да не отива на вѣтъра, този трудъ да не се обръща на машинация, въ едно механическо прѣподаване, този трудъ да не се свършва само съ туберкулоза на учителя въ прашнитѣ стаи на училището, а да се свършва съ онуй, което наричаме образование и просвѣта на младитѣ поколения, да имате просвѣтено гражданство, гражданство, което да може да владѣе езика и всички необходими познания нужни въ живота. Това не виждаме. Имаме четири отдѣления и дѣцата, когато излѣзатъ отъ училището, не знаятъ да запишатъ името си, не знаятъ на прѣсти смѣтка да направятъ.

К. Попкрѣстевъ: Значи, учителитѣ сж лоши?

Я. Сакжзовъ: Потърпѣте, г. Попкрѣстевъ. Вие поне би трѣбвало да бѣдете по-търпѣливъ, когато азъ говоря. (Смѣхъ въ лѣвницата)

Н. Апостоловъ: Защо?

Я. Сакжзовъ: Вие знаете, че въ този пунктъ азъ защитавамъ държавната властъ въ нейнитѣ просвѣтни функции, въ нейнитѣ просвѣтни задачи и Вие знаете, че азъ най-малко ще бѣда въ този пунктъ паризанингъ и, слѣдователно, добръ щѣше да бѣде да не ме прѣкъсвате. Кой е кривъ за това? Безсмыслино, дѣйцитѣ по училищнитѣ работи. Но мислило ли е министерството, както мисли учителскиятъ съюзъ, да направятъ отъ тѣхното дѣло да излѣзе дѣйствително една полза? Това лежи въ голѣма частъ въ програмата, въ голѣма частъ и въ условията, въ които сж поставени нашитѣ дѣйци. Азъ не довършихъ прѣди малко мисълта си. Ние имаме 2—3 класа прогимназиялни, отъ които болшинството на българскитѣ граждани оставятъ училището. Тия прогимназиялни класове какво даватъ на българскитѣ граждани? Позволете ми да ви кажа, че въ турско врѣме, ние които учехме втори и трети класъ, иммахме много по-голѣми познания, по-необходими познания за живота, отколкото сега. Върху това бихъ искалъ да се използва трудътъ на учителя, да може неговиятъ трудъ да не остане на вѣтъра; но върху това нѣщо азъ не виждамъ никаква мѣрка.

Сега пакъ се връщамъ на сжщата мисълъ, която продължихъ прѣди малко. Не сж виновници само дѣйцитѣ по учебното дѣло, виновни сж съставителитѣ на програмитѣ, виновни сж обстоятелствата, въ срѣдата на които дѣцата се учатъ; подиръ туй виновна е самата държава, че не дава възможностъ на едното и другото да се развиватъ правилно. Ако на г. министра малко нѣщо му тежеше тази задача на нашата държава, той не щѣше изедничкъ, стжнитъ не стжнитъ на министерското крѣсло, да се залови за една реформа на законопроектъ за просвѣтата, а трѣбваше да помисли тѣкмо за онова, за което неговитѣ другари бивши министри на просвѣтата не бѣха помислили. Тамъ трѣбваше г. Пѣевъ да вложи своята амбиция, тамъ, каждѣто нищо не бѣ пипнато, въ програмата на първоначалнитѣ училища и въ условията, при които сж поставени ученицитѣ тамъ, да можеше нѣщо да покаже съ своя дѣлѣтъ опитъ и размисления по учебното дѣло. Нищо подобно нѣма.

Министъръ И. Пѣевъ: Висшиятъ учебенъ съвѣтъ сега ще го направи.

Я. Сакжзовъ: Висшиятъ учебенъ съвѣтъ щѣлъ да го прави.

Министъръ И. Пъевъ: Той да го прави.

Я. Сакжзовъ: Но когато Вие ми говорите въ мотивитъ едно нѣщо, а го нѣмате въ законопроекта, позволете ми да Ви кажа: това е една липса не само въ техническата страна на Вашето законодателство, но това е една липса и на съдържание въ самия законопроектъ. Вие го мотивирате по единъ начинъ, а давате друго съдържание.

По-нататкътъ, г. министърътъ на просвѣтата казва: (Чете) „За да се постигнатъ горнитъ работи, да се създадатъ областни училищни съвѣти и се поставятъ основитъ на една широка децентрализация въ управлението въ училищата съ по-прѣко участие на прѣдставителитъ на народа въ това управление и съ по-голѣми шансове за успѣхъ въ своето поприще на ония учители, които сж готови да се посветатъ на народната просвѣта искрено и беззавѣтно“. Тази втора частъ на мотивировката, която описва и очертава съдържанието, само нея я има въ законопроекта и всички дебатирала върху нея. Ще позволимъ и моятъ да изкажа нѣколко мисли по нея. То сж нѣколко пункта, върху които се поставя новиятъ законопроектъ и тѣзи пунктове сж единъ отъ най-сжщественитъ въ просвѣтното дѣло.

Отъ мнозина оратори се каза, че туй законопроектъ е единъ цѣлъ законопроектъ, че той събляра досегашния и на негово мѣсто туря новъ. Първата точка е децентрализацията, за която се говори. Децентрализация я нарича г. министърътъ на просвѣтата, децентрализация я нарича и г. Пешевъ — единствения пунктъ, по който той е съгласенъ съ законопроекта. Е ли това дѣйствително децентрализация? И ако ние дѣйствително сме повикани тукъ не да угаждаме на учителството или на извѣстни течения въ обществото, които намиратъ тукъ ржкоплѣскания, то нека да се попитаме, какво нѣщо е децентрализация. Децентрализация е това, което не е централизация.

Министъръ И. Пъевъ: И социализъмъ.

Я. Сакжзовъ: Централизация значи отъ едно мѣсто да излиза всичко. Отъ кое мѣсто? Отъ министерството. Но министерството у насъ не е едно самостоятелно, отъ себе си зараждающе се тѣло, а е една делегация на избраното народно прѣдставителство. Министерството е по единъ косвенъ начинъ избрано отъ българския народъ.

Х. Поповъ: Не е вѣрно, че е делегация.

Я. Сакжзовъ: Съ г. Попова ще споримъ другъ пътъ.

Х. Поповъ: Съгласенъ съмъ.

Я. Сакжзовъ: Министерството не е нищо друго, освѣнъ една делегация на народното прѣдставителство. Споредъ нашата конституция, нашето народно прѣдставителство е избрано отъ народа. Тази централизация у насъ е избрана. Централизирано е Вжтрѣшното министерство, централизирано е Министерството на войната, централизирани сж всички ресори на нашето управление, централизирана е и просвѣтата. Да децентрализирашъ тази просвѣта, ще означава да направишъ още въ нѣколко пункта на България подобия на това министерство. Това значи да децентрализирашъ, ако искате да говоримъ на единъ начинъ, който да отговаря на науката и на истината; ако искате да се заблуждаваме, ако искате да се маскиваме, да се лъжемъ, то тогава можемъ да намѣримъ примѣръ на това. Примѣръ на това е нашата съседна Турция. Хилми паша децентрализираше управлението въ Македония; султанската

власть се даваше най-първо на Хилми паша, Хилми паша я даваше на валията, валията на каймакамина, а каймакаминътъ най-сетнѣ я даваше на юзбалитъ и пѣдаритъ. Това е децентрализация споредъ г. Пешева и г. Пъева, но това е турска децентрализация, „à la turca“; не е по науката, тѣй както се разбира въ свѣта, а това е една „à la turca“ децентрализация. Да децентрализирашъ училищното управление въ България, то означава да създадешъ въ България нѣколко министерства на просвѣтата, които вие наричате директории; . . .

Х. Поповъ: Нѣкога ще Ви отговоря и на това много криво Ваше понятие за децентрализацията.

Я. Сакжзовъ: . . . да създадешъ нѣколко директории, но които да иматъ сжщата еманация — Вие, г. Пъевъ, ще ме разберете, на-ли? — . . .

Министъръ И. Пъевъ: Разбирамъ.

Я. Сакжзовъ: . . . които директории да произтичатъ отъ народната воля, сжщо така, както и Министерството на просвѣтата, съ сжщитъ права и съ сжщитъ отговорности. Но, когато вие дойдете да ми делегирате вашата власть върху вашитъ каймакамини да го наричашъ това децентрализация, позволете да ви се изсмѣя надъ това, и ако азъ бжда деликатенъ да не ви се изсмѣя, вие ще усѣтите усмивка въ устата на сериознитъ хора. Това не е децентрализация. Значи, ако искате да децентрализирате, Вие ще трѣбва да създадете шестъ директории, шестъ министерства въ България и вие ще трѣбва да прокарате принципа на изборността, принципа на отговорността.

Министъръ И. Пъевъ: Отъ народа.

Я. Сакжзовъ: Безсъмнѣно, ние го туряме въ основата.

Министъръ И. Пъевъ: Добръ.

Я. Сакжзовъ: Вие ще направите да избираме единъ директориумъ въ три-четири окржга на България. Народе, повиканъ си на избори държавни, законодателни, повиканъ си на избори за окржжни съвѣти, повиканъ си на избори за общински съвѣти, повиканъ си и на избори за директорски съвѣти, т. е. по просвѣтата. Ние избираме, впрочемъ, единъ видъ малки училищни управления, училищни настоятелства.

Министъръ И. Пъевъ: Съгласни ли сте съ това?

Я. Сакжзовъ: Позволете, сега нѣма да споримъ. Когато чуемъ Вашето мнѣние така, както всички сега се мчимъ да се изкажемъ, тогава ще видимъ какво е и ще се изкажемъ.

Министъръ И. Пъевъ: Съгласенъ ли сте?

Я. Сакжзовъ: Ако съмъ съгласенъ, Вие ще го направите?

Министъръ И. Пъевъ: Кажете.

Я. Сакжзовъ: Колко сте любезенъ и колко свтино продавате вашето законодателство.

Министъръ И. Пъевъ: Съгласенъ ли сте народътъ да ги избира?

Я. Сакжзовъ: Безсъмнѣно.

Министър И. Пъевъ: Азъ желая да се подчертае това съ двѣ черти въ протоколитѣ, че Вие желаете тѣла да се избиратъ отъ народа.

Я. Сакъзовъ: Чини ми се, че Вие не сте само учителъ, а литераторъ и вѣстникарь.

Министър И. Пъевъ: Сега съмъ политикъ.

Я. Сакъзовъ: Като политикъ Вие, поне, би трѣбвало да знаете отъ кое се отказваме и отъ кое не.

Министър И. Пъевъ: Желая да кажете, за да се впише въ протоколитѣ.

Я. Сакъзовъ: Ако Вие въ тъмното правите политика, извинявайте, това не е политика, значи, още не сте изплували тамъ, където се прави явна и чиста политика. Ние отъ 20 години си изказваме тукъ мнѣнието и, слѣдователно, нѣма защо да бжде за васъ чудно отъ кое можемъ да се откажемъ и отъ кое не.

Министър И. Пъевъ: Приятно ми е да се констатира, че не сте съгласни съ менъ само въ това.

Я. Сакъзовъ: Чини ми се, че ние не водимъ диалогъ, г. председателю.

Министър И. Пъевъ: Приемамъ забѣлжката.

Я. Сакъзовъ: Ако Вие ми намѣрите единъ модусъ, било чрѣзъ училищнитѣ настоятелства, които сж само за една община, било чрѣзъ училищнитѣ настоятелства, които сж за окръга, било чрѣзъ училищнитѣ съвѣти, които сж за цѣлия директориумъ, ако Вие така, по този начинъ ми направите единъ изборенъ директориумъ, ние тогава ще видимъ Вашия законопроектъ, ще видимъ неговата практическостъ и тогава ще сѣднемъ за него. Но азъ Ви казвамъ, кои принципи Ви липсватъ тукъ: липсва Ви принципътъ на изборността, липсва Ви принципътъ на отговорността, на снемането и падането на този директориумъ отъ волята на ония, които сж го избрали, а не отъ волята на оня, който го е делегиралъ. Не Хилми паша да казва, ще падне ли каймаканинътъ, или не, а народътъ да каже поддържа ли този каймаканинъ или не. Не щемъ ние децентрализация а la турка и реформи пѣдарски а la турка, а искаме реформи сериозни, ако Вие смѣтате дѣйствително да въвеждате децентрализация.

П. Петрановъ: Вие сте несериозенъ, като правите такива сравнения.

Министър И. Пъевъ: Нѣма нищо. Тѣ сж argumenta ad hoc.

Я. Сакъзовъ: По-нататкъ Вие говорите за въвеждане народни елементи въ училищнитѣ настоятелства и директориумитѣ. Нѣмамъ нищо противъ Вашето стремление да искате въ тия училищни съвѣти да въведете прѣдставители на народа, обаче кои Вие смѣтате прѣдставители на народа и кои азъ смѣтамъ прѣдставители на народа, може да се различаваме. Ето прѣди малко, г. Пешевъ тукъ заемаше това мѣсто и той Ви казваше, и всички, които говориха досега Ви казваха, че нѣма защо, когато Вие искате да въвеждате единъ елементъ на народа въ директориума, въ просвѣтното дѣло, да турите начело митрополита. И тукъ сега, нека ми бжде позволено да направя една малка парантеза, за да се спра върху мисълта на г. Пешева.

Г. Пешевъ заговори, че между учителството имало единици — малцинство било, но сѣ пакъ имало, което го направи доста страстно да говори за това

— които били противъ вѣрата. Възможно е да има между учителството такива, които сж противъ вѣрата, възможно е да ги има и между чиновницитѣ, възможно е да ги има и между гражданитѣ и между политичитѣ, но ако се попитате въ развитието на нѣщата, кои сж се явили най-първо противъ вѣрата и противъ поповетѣ, то ние нѣма да диримъ тукъ учителитѣ и социалиститѣ, както г. Пешевъ искаше да каже, но ние ще ги намѣримъ другадѣ. Въ България противъ вѣрата и противъ поповетѣ не бѣха социалиститѣ, които заговориха. Социалиститѣ иматъ за принципъ свободата на съвѣстѣта, слѣдователно, всѣкому неговата вѣра, но тѣ не сж вѣрогонители. Гонили сж у насъ вѣрата други — и политически и неполитически хора. Противъ вѣрата е билъ либерализмътъ въ всички страни, защото вѣрата е била тогава, въ лицето на нейнитѣ прелати, въ лицето на нейнитѣ владци и митрополити, съюзникътъ на абсолютизма; за това либерализмътъ се явява прѣвъ на историческата сцена въ всички народи срѣщу вѣрата и срѣщу нейнитѣ прѣдставители. Въ България това бѣха либералитѣ: покойниятъ Стамболовъ, покойниятъ Петковъ, дори и Каравеловъ съ неговитѣ по-млади хора, Захари Стояновъ и т. н., които се явиха противъ вѣрата; тѣ гонѣха поповетѣ; ние, социалиститѣ, заварихме този периодъ на развитие завършенъ.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Вие ги защитавате.

Я. Сакъзовъ: Г. г. Петковци, Каравеловци, Генадиевци си извършиха тогава своята задача, ние дойдохме на готово, и въ туй отношение упректъ на г. Пешева е безумѣстенъ. Ако има днесъ учители, които се различаватъ въ своето си вѣрване отъ масата на народа, това може да бжде такъвъ же фактъ, какъвто фактъ е, че и г. Пешевъ се отличава по своитѣ вѣрвания отъ тълпата. Всѣки си има едно малко или много по-високо вѣрване, споредъ своето си развитие. Вѣрата не може да се оформи въ единъ догма; вѣрата е дѣло на съвѣстѣта, а доколкото съвѣстѣта на човѣка е освѣтлена, доколкото тая съвѣстъ е проникната съ научно разбиране, дотолкова тя е по-висока, нейното вѣрване е по-високо; него не можете да го намѣрите въ масата. Оня денъ въ сѣбота, на Тодоровъ-денъ, на причащение, се блѣскаха мъже и жени въ църквата. Азъ вѣрвамъ, че на г. Пешева не е това идеала. Това вѣрване, да отива да се причащаватъ и да се блѣскаатъ и улавятъ за коситѣ, за да може да се причестятъ, това не може да бжде вѣра на единъ интелигентенъ, на единъ просвѣтенъ гражданинъ. Значи вѣрата е нѣщо по-тънко, което не се подава нито на догматичностъ, нито пъкъ на акламациитѣ и потѣржденията на тълпата. И ако има учители, които да не вѣрватъ въ това, което вѣрва окръжаващото ги селско население, това е тѣхно дѣло, дѣло на личната съвѣстъ, както е дѣло на съвѣстѣта на чиновницитѣ, гражданитѣ и политичитѣ да вѣрватъ, както си щатъ. По това толкова, но има друга страна този въпросъ: длъжни ли сме ние да въвеждаме едностранното прѣдставителство на вѣрата въ управлението на нашитѣ училища, въ повишението, въ наказанието и уволнението на учителитѣ. Тукъ е вече единъ държавенъ въпросъ, и по тази точка ние сме на мнѣние, че не, ние нѣмаме това право. Ако вие въведете днесъ митрополита въ областнитѣ училищни съвѣти, или когато той не е на мѣстото си, или е запялъ, да го замѣсти неговиятъ протосингелъ или архимандритъ, по-нататкъ ще захванатъ да претендиратъ и другитѣ вѣроизповѣдания да иматъ и тѣ участие. Ние имаме турци, имаме гърци и евреи, дѣцата на които се учатъ въ основнитѣ училища. По този начинъ вие въвеждате участието на духовнитѣ

прѣдставители на разнитѣ вѣроизповѣдания въ управлението на училищата. Това е една държавна грѣшка. Тя се е повторила на много мѣста и ние не бива да я повтаряме, и въ това отношение, ми се чини, ние сме повече съгласни.

Съставът на този директориумъ, да-ли ще бѣде повече народенъ, когато ние изключите прѣдставителството на учителитѣ? И въ туй отношение азъ бихъ искалъ вашата поддръжка, г. г. народни прѣдставители, когато ние се боримъ срѣщу единъ законопроектъ, какъвто е този на г. Пѣева. Ние, които сами знаете, каква благодарна роль е играло учителството въ развитието на България; туй учителство, което е създадо толкова културни блага въ тая страна, този културенъ елементъ, който е закрѣпилъ нашето учебно дѣло и нашето национално единство, ние не можете да изключите прѣдставителитѣ на тия труженици отъ управлението на училищата, отъ даването мнѣние и участие въ повишението и наказанието на учителитѣ: това е единъ елементъ демократически, и този демократически елементъ се налага отъ денъ на денъ съ развитието на нашата страна, на налитѣ управници и народни прѣдставители. Въ интереса и на учебното дѣло, и на мирното развитие на просвѣтата у насъ би трѣбвало този елементъ винаги да съблюдаваме. Дайте възможност на учителитѣ, като най-заинтересовани и най-близки до учебното дѣло, да иматъ гласъ на прѣдставителство, да иматъ гласъ въ уреждането на просвѣтното дѣло и въ уредбата изобщо на училищния персоналъ. Ние не ще можете да измахнете този принципъ, ако искате да вървите съ духа на врѣмето.

Азъ оставямъ, г. г. народни прѣдставители, другитѣ елементи, които съставляватъ директориума и минавамъ по-нататъкъ. Г. министърътъ на просвѣтата ви се похвали съ своитѣ прѣкъсвания, че той ви въвежда единъ демократически принципъ — плебисцита въ уводняването на учителитѣ. И г. Пешевъ, който е противъ тоя плебисцитъ, отиде да го възвеличава като едно демократическо дѣло, като единъ демократически принципъ и казва: „Г. г. лѣвчари и г. г. демократи, защо не харесвате ние плебисцита? Ето ние искате народоуправление, народовластие, ето ви най-доброто народоуправление — плебисцита“. Но както г. Пешевъ, така и г. Пѣевъ иматъ едно закостенѣло разбиране на това, кое е демократично и кое е недемократично. Азъ прѣди малко ви казахъ, кое се нарича истинска централизация и кое се нарича фалшива децентрализация. По плебисцита нѣма да ви кажа, че има истински плебисцитъ и има фалшивъ плебисцитъ; плебисцитътъ е единъ и същъ, той е едно демократическо дѣло *par excellence*.

Х. Поповъ: Желателно е да знаемъ фалшивиятъ плебисцитъ въ що се състои.

Я. Сакжовъ: Не, азъ казвамъ, че нѣма такъвъ.

Х. Поповъ: Кое ще бѣде фалшивъ плебисцитъ, когато народътъ гласува?

Я. Сакжовъ: И при всячко туй, този, който ви възхвалява плебисцита въ този случай, и този, който ви го въвежда въ принципъ, сж еднакви реакционери и най-грознитѣ реакционери. И г. Пешевъ, и г. Пѣевъ отъ тукъ, съ това изказватъ единъ архиреакционни замисли. Да, плебисцитътъ е много демократическо дѣло.

Д-ръ Н. Генадиевъ: Но когато ни изнася.

Я. Сакжовъ: Но когато ни изнася. Съвършено вѣрно. Плебисцитътъ, за да бѣде съвършено демократическо дѣло, трѣбва да се започва отъ тамъ, отъ дѣто започва да живѣе народътъ. Народътъ не живѣе

съ това, да-ли учителътъ му е добъръ или лошъ. Народътъ живѣе съ това, да-ли животътъ, който ние му даваме, който държавата му създава, е добъръ за него, да-ли тѣзи закони, които той изпълнява, тѣзи тегоби, които той понася, сж за него добри. И ако ние накарате този народъ да въведе въ себе си плебисцита по тѣзи най-важни за него въпроси, той ще възпитае въ себе си едно общество, което ще бѣде на шрекъ, и което ще може да оцѣнява най-правилно, кое е добро и кое лошо. Но г. Пешевъ и г. Пѣевъ се подиграватъ съ най-здравия смисълъ на хората, когато имъ казватъ: „Ето ви плебисцитъ, защо не го харесвате?“ Прѣди всички, да допуснемъ едно село, една маса народъ, да оцѣнява работи, които сж най-тънки, най-неподлежащи на фиксирание, неподлежащи на норми, които не могатъ да се подведатъ подъ правило, т. е. по най-колѣбливата материя да искате да създадете плебисцитъ, прѣди този народъ да се е научилъ, по най-важнитѣ въпроси на своя животъ, да изпълнява този демократически принципъ, това демократическо начало, значи ние да се подигравате съ него. Да искате народътъ да ви оцѣнява, кое е нравствено, кое е безнравствено, кое поведение е добро, кое поведение е лошо, това значи да накарате народа да тури за правило своя аршинъ, своето разбиране. Азъ нѣмамъ нищо противъ, ако народътъ, въ края на своето развитие, дойде и до това. И азъ се чудя, какъ г. Страшимировъ, който по толкова други въпроси се мѣчи да бѣде, тъй да се каже, съ течението и духа на врѣмето, тъкмо въ този пунктъ отстъпва и прави тази грѣшка. Ако турите плебисцита на края на дѣлото развитие на народа, ние ще го приемемъ: народътъ да си избира закони, народътъ да си създава дапъци, народътъ да си избира царетъ — князетъ нѣма да ги има, за жалостъ, тогава, когато той ще ги избира — народътъ да си избира прѣдседателитѣ на републиката, народътъ да си избира всенъ, което му тежи, очевидно тогава народътъ ще си избира и учителитѣ. Може ли да има съмнѣние въ това? Плебисцитътъ въ края на демократическото развитие на единъ народъ — това е въ поредъка на нѣщата, това е твърдѣ ясно като Божки денъ; но плебисцитъ въ началото на демократическото развитие на единъ народъ, това е една подигравка, това е една архиреакционна мѣрка, това е заблуждение, това е капанъ, който, впрочемъ, капанъ, за голѣма драгостъ, отъ всички се разумѣва.

Д. Харизановъ: Да Ви избератъ за депутатъ, подигравка ли е, г. Сакжовъ?

Я. Сакжовъ: И това нѣма нищо друго да донесе, освѣнъ да изложи авторитѣ на законопроекта и авторитѣ на подобно мнѣние.

Азъ оставямъ тази точка, г. г. народни прѣдставители, и минавамъ къмъ останалитѣ. Отъ останалитѣ има нѣколко, на които би трѣбвало да се спре нашето внимание. Тѣ сж: какъ да се уголѣмяватъ заплатитѣ. За повишението на учителитѣ имало въ министерството мнѣние, че ако вземемъ да ги повишаваме механически на всѣки петъ години, то ние ще дойдемъ, въ края на крайщата, съ единъ голѣмъ бюджетъ, непоносимъ за държавата.

Министъръ И. Пѣевъ: Кой Ви е казалъ това?

Я. Сакжовъ: Въ вашия Министерски съвѣтъ е било изказано подобно мнѣние и миналата година тукъ г. Теодоровъ билъ го казалъ — това го има въ рѣчта на г. Чилингирова. Въ модерно врѣме повишениата на учителитѣ не могатъ да бѣдатъ по-друго-яче — тѣ ще ставатъ именно механически. Механически се повишаватъ у насъ всички масови

служачи, всички държавни и общински служители, които представляват една маса: офицерството се повишава механически, . . .

К. Попкръстевъ: Само ако има свободни мѣста.

Я. Сакжзовъ: . . . желѣзничаритѣ се повишаватъ механически, телеграфиститѣ и пощенскитѣ служачи и тѣ се повишаватъ механически, въобще тамъ, дѣто имате една голѣма маса държавни служители, тѣхното повишение не става друго-яче, освѣнъ механически. Този принципъ смѣло бихъ казалъ, е единъ модеренъ демократически принципъ и той не позволява да бѣде замѣстенъ съ другъ. Едно избирание, кои учители да бѣдатъ повишени, е сѣ едно, както да избирате кои офицери, кои телеграфисти, кои желѣзничари и пощенски служачи да бѣдатъ повишени. Инакъ вие ще спрете функционирането на държавната машина: държавната машина и нуждитѣ на служителитѣ не трѣпатъ вашата регламентация. Когато имаше една шепа учители, 100—200 души, когато можеха чорбаджийскитѣ настоятелства да се занимаватъ съ сѣдбинитѣ на учителството, тогава можеха да се избиратъ благоприятнитѣ на чорбаджията лица и да бѣдатъ повишени. Днесъ всичко се извършва по единъ механически начинъ. Принципитъ на това механическо повишение, неговата изходна точка е, че всички станали вече учители, сѣ годни за своето звание, че всички станали учители сѣ добри и способни. Ако има изключения, тогава вие ще създадете норми за тѣзи изключения, и то ще става по отдѣленъ начинъ; когато ще изключите нѣкой отъ повишение, когато ще изключите нѣкого по неспособностъ, за него вие ще създадете правило, за него ще създадете особенъ законъ, а инакъ, като правило и принципъ си остава, че всѣки единъ учителъ на нѣколко години ще трѣбва да бѣде повишенъ.

Министъръ И. Пѣевъ: На ваканция.

Я. Сакжзовъ: Ще зависи, безъ съмнѣние, отъ ваканцията, ще зависи отъ всичко това и то е, което регулира. И за туй пакъ има и друга една отпущалка, за туй натрупване на много служачи — има пенсиониране, което сте го въвели като държавенъ принципъ — има пенсиониране на държавнитѣ служители, на офицеритѣ, има пенсиониране и на учителитѣ. Отъ една страна ще се натрупватъ, а отъ друга страна ще се отпущватъ. Това е държавното управление днесъ за днесъ и по него вие не можете друго да направите.

Министъръ И. Пѣевъ: Искате да ги повишавамъ като офицери — така ли?

Я. Сакжзовъ: Вие, г. Пѣевъ, се смѣтате за много хитъръ, но вие знаете приказката за хитрата сврака?

Прѣседателствуващъ Г. Згуревъ: Моля г. Сакжзова да си оттегли думитѣ.

Я. Сакжзовъ: Безъ съмнѣние. Но това е твърдѣ ехидно и закачливо. Ние отъ петъ дни очакваме да чуемъ една свѣтна дума, а той само съ закачки се разправя.

Министъръ И. Пѣевъ: Нема слѣдъ всѣки ораторъ трѣбваше да излѣза да говори?

Я. Сакжзовъ: Достатъчно бѣше единъ пътъ да излѣзете и да кажете Вашитѣ основания.

Министъръ И. Пѣевъ: Е да, ама другитѣ оратори не ме поканиха.

Я. Сакжзовъ: Това, дѣйствително, е признакъ на едно парламентарно възпитание.

Министъръ И. Пѣевъ: Азъ констатирамъ, че Вие искате учителитѣ да се повишаватъ като офицеритѣ. Щомъ приемате това, ще го въведемъ.

Я. Сакжзовъ: Азъ Ви казвамъ, че когато държавата е избрала този пътъ на развитие, тя върви по него и за офицерството, и за желѣзничаритѣ, и за телеграфиститѣ и за всички. Това е механическото повишение. За учителитѣ и за други служители, какъдѣ какви изключения могатъ да се направятъ, това ще го видимъ по-нататѣкъ въ специалното законодателство.

Министъръ И. Пѣевъ: Пакъ констатирамъ, че Вие искате учителитѣ да се повишаватъ като офицеритѣ.

Я. Сакжзовъ: Азъ минавамъ по-нататѣкъ. Когато г. Пѣевъ, министъръ на просвѣтата, се явява прѣдъ насъ съ такъвъ единъ законопроектъ, въ мотивитѣ на който нѣма достатъчно казано това, което го има въ споменатитѣ въ законопроекта членове, ние можемъ да кажемъ съ искреностъ и обективностъ, че г. министърътъ на просвѣтата иска да прокара прѣзъ камарата единъ законопроектъ, който е недостатъчно мотивиранъ отъ него и мотивитѣ на който могатъ само да заблудятъ народното прѣдставителство. Но за голѣма радостъ, това дѣло на г. Пѣева не успѣ.

П. Петрановъ: Ще успѣе.

Я. Сакжзовъ: Не успѣ и прѣдъ народното прѣдставителство, не успѣ и прѣдъ заинтересованитѣ въ учебното дѣло работници. Ние имаме на рѣка дѣвтѣ изявления и на съюза на класното учителство, и на тоя на основното.

Министъръ И. Пѣевъ: Защо не кажете и за протеста на учителитѣ?

Я. Сакжзовъ: Ние имаме всѣкидневнитѣ протести на учителитѣ противъ този законопроектъ; но вънъ отъ това, ние имаме и просвѣтената подкрѣпа на учителскитѣ стремежи и просвѣтената опозиция на извѣстна частъ отъ народното прѣдставителство, която се явява противъ този законопроектъ. И ние тукъ се срѣщаме вече не съ дѣлото на единъ министъръ на просвѣщението и съ мнѣнието на извѣстна частъ на народното прѣдставителство, но ние се срѣщаме съ едно дѣло, по което цѣлото общество дотолкова, доколкото може да бѣде заинтересовано, взема позиция. Ние чуваме мнѣнието на народо-либералитѣ, които даже въ най-мѣкитѣ врѣмена на тѣхното управление не посмѣяха, както каза г. Апостоловъ, да посегнатъ върху извѣстни извоювани и придобити права на учителството. Ние имаме подкрѣпата на г. г. демократитѣ, ние имаме подкрѣпата на една частъ отъ коалицията. . . .

Министъръ И. Пѣевъ: Тѣ сѣ отдѣлни лица, г. Сакжзовъ,

Я. Сакжзовъ: . . . а на друга страна виждаме г. министра на просвѣтата, една частъ отъ болшинството. Дори, г-да, можемъ да кажемъ, че и г. г. либералитѣ отъ Радославистското крило и тѣ даже се явяватъ противъ законопроекта. Азъ внимателно изслушахъ г. Пенчева и при всичко че неговитѣ мотиви говорѣха едно, обаче той се яви противъ цѣлото съдържание на Вашия законопроектъ.

Министъръ И. Пѣевъ: Тогавъ всѣки проектъ ще падне, защото опозиция има всѣкога въ партиитѣ.

Я. Сакжзовъ: Въ болшинството има една голѣма частъ познавачи на учебното дѣло, които се явяватъ противъ Вашия законопроектъ.

Министъръ И. Пѣевъ: Отъ шестъ партии въ оппозиция, които сж противъ, двѣ сж за.

Я. Сакжзовъ: И въ туй отношение, азъ се радвамъ, че Вашиятъ законопроектъ излиза отъ тѣснитѣ рамки на комисията и на народното прѣдставителство и става едно обществено дѣло, по което вече, на кждѣ ще падне рѣшението, е ясно за мене.

Министъръ И. Пѣевъ: Значи актуаленъ въпросъ сѣмъ повдигналь.

Я. Сакжзовъ: Това е единъ въпросъ, който си е актуаленъ, но Вие му намѣрихте сега врѣмето да го повдигнете, когато и Народното събрание нѣма достатъчно внимание за туй и когато и ратниците въ учебното дѣло не сж тукъ, както Ви го казаха досега толкова пѣти.

Министъръ И. Пѣевъ: Ще си кажатъ и тѣ думата.

Я. Сакжзовъ: Така че, разрѣшението на Вашия законопроектъ не ще падне нито тукъ, нито въ комисията, а той ще падне на вѣнъ, кждѣто разположенето на силитѣ, които ще го подкрѣпятъ или които се борятъ противъ него, е ясно за мене. Вие имате голѣма частъ отъ българското общество противъ Вашия законопроектъ.

Министъръ И. Пѣевъ: Ще видимъ.

Я. Сакжзовъ: И ние, г. министри на просвѣтата, ако Вие успѣете да прокарате Вашия законопроектъ, ще се помъчимъ той да падне вѣнъ, а когато той падне вѣнъ, тогава Вие, сами по себе си, ще го издърпате и внесете тукъ и ще прѣмахнете ония членове отъ него, които сж го направили да падне вѣнъ. Това е едно обществено дѣло, което ще се рѣши по общественъ пѣтъ.

Министъръ И. Пѣевъ: Радвамъ се, че го характеризирате така.

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Тѣй като нѣма повече записани оратори, обявявамъ дебатитѣ по законопроекта за народното просвѣщение за прѣкратени.

Има думата г. министърътъ на народното просвѣщение.

Министъръ И. Пѣевъ: Ще ви помоля, г. г. народни прѣдставители, да отложимъ засѣданието за утрѣ, когато бихъ желалъ да говоря пръвъ, за да обясня всички ония недоумѣния и всички забѣлѣжки, които произлѣзоха отъ тия недоумѣния. Азъ мислѣхъ, че моитѣ мотиви сж достатъчно ясни и сега продължавамъ да ги мисля за такива, и утрѣ ще се постарая да докажа това.

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Има прѣдложение отъ г. министра на просвѣщението да се вдигне засѣданието за утрѣ, като поставимъ на първа точка отъ дневния редъ обясненията, които ще даде г. министърътъ на народното просвѣщение.

Освѣнъ това, моля да се постави на дневенъ редъ:

Третото четене: на законопроекта за разрѣшение на Ямболската градска община да сключи заемъ отъ 150.000 л.; на законопроекта за продължение срока за прилагане закона за пѣтнитѣ и дневни пари на командированитѣ чиновници, служащи, работници, и частни лица на служба въ новоосвободенитѣ земи и на ония граждански чиновници и служащи въ войската и по военното вѣдомство, и послѣ, първо четене на внесенитѣ днесъ законопроекти за сключване заеми отъ разни общини, които ви се раздадохъ днесъ.

Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ този дневенъ редъ за утрѣ, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Обявявамъ засѣданието за закрито.

(Закрито въ 6 ч. 25 м. слѣдъ пладне)

Прѣдседателствующъ подпрѣдседателъ: Г. Згуревъ.

Секретаръ: В. п. Николовъ.

Началникъ на Стенографското бюро: Т. Гѣлжбовъ.